

T.C.

62138

KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

**KARADENİZ'İN KİRLENMEYE KARŞI
KORUNMASI SÖZLEŞMESİ**

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. İbrahim Ö. KABOĞLU

Mustafa ÇAKIR

Kocaeli

1997

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

KARADENİZ'İN KİRLENMEYE KARŞI
KORUNMASI SÖZLEŞMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. İbrahim Ö. KABOĞLU

Mustafa ÇAKIR

Kocaeli

1997

KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KARADENİZ'İN KİRLENMEYE KARŞI KORUNMASI SÖZLEŞMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan: Mustafa ÇAKIR

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 11.09.1997 97/9

JÜRİ ÜYELERİ

Prof. Dr. İbrahim Ö. KABOĞLU Yrd. Doç. Dr. Sevtap YOKUŞ Yrd. Doç. Dr. Mahmut GÖÇER

İ. Ö. Kaboğlu

S. Yokuş

M. Göçer

Eylül 1997

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÖZETİ

KARADENİZ'İN KİRLENMEYE KARŞI KORUNMASI
SÖZLEŞMESİ

Bu çalışmada giriş kısmında çevre konusundaki uluslararası faaliyetlere değinilmekte daha sonra Karadeniz'in yapısı ve ekolojik bozulma incelenmektedir. Bu ekolojik bozulma neticesinde bugünkü görünüm ve Karadeniz'i kurtarmak için başlatılan uluslararası girişimler incelenerek sözleşmeye giden yol irdelenmiştir.

Sözleşme ile birlikte sözleşme ve protokollerin özellikleri ve özellikle onların Barcelona Sözleşmesi ile karşılaştırması yapılmaktadır. Bundan sonra Sözleşme'de öngörülen kurumlar ve organlar incelenmektedir. Bunlar, Komisyon, Sekreteryaya, Karadeniz Çevre Programı ve Eylem Merkezleri (Danışma Grupları) olarak sıralanabilir.

Sözleşme'nin teorik kısmından sonra Sözleşme'nin uygulaması olarak öngörülen "Karadeniz'in Rehabilitasyonu ve Korunması için Stratejik Eylem Planı"nda genel hazırlık, ortak eylemin temelleri, politika eylemleri, (kirliliğin azaltılması, canlı kaynakların yönetilmesi ve sürdürülebilir insani gelişim...) incelenmeye çalışılmıştır.

Sonuç bölümünde de konuyla ilgili bazı görüşler ele alınarak bundan sonra yapılabilecekler hakkında öneriler yer almaktadır.

Tezi Hazırlayan : Mustafa ÇAKIR
Tez Danışmanı : Prof. Dr. İbrahim Ö. KABOĞLU
Tez Kabul Tarihi : 11.09.1997
Tez Jüri Üyeleri : Prof. Dr. İbrahim Ö. KABOĞLU
Yard. Doç. Dr. Mahmut GÖÇER
Yard. Doç. Dr. Sevtap YOKUŞ

THE 1992 CONVENTION ON THE PROTECTION OF THE BLACK SEA AGAINST POLLUTION

Mustafa ÇAKIR

Thesys abstract

First of all, it has been examined the Black Sea ecology after global environmental studies was evaluated. At this point, historical evaluation of had been starting international studies against the pollution on the Black Sea then theoretical studies had been presented. The Convention caused by this therical studies consequences and leading Convention of the Mediterranean Sea Protection has compared with this Convention. Next stage, organs of Convention and consultion groups has been examined, later Strategic Action Plan for the Rehabilitation and Protection of the Black Sea explained. In last section, after a general evaluation on environment, will be dealt wievs about the Black Sea and will be expressed some steps can be realized on that subject.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR

GİRİŞ	1
I- Karadeniz'in Yapısı	3
II- Ekolojik Dengenin Bozulması	4

BİRİNCİ BÖLÜM

SÖZLEŞMENİN TEORİK KISMI

I- Karadeniz Ortamının Bugünkü Görünümü	7
II- Sözleşmeye Giden Yol (Hazırlık Çalışmaları)	12
III- Ortak Düzenleme İçin İşbirliğine Doğru	13
IV- Sözleşme ve Protokolller	
A) Sözleşmenin Özellikleri	17
B) Protokoller	
1- Karadeniz Deniz Çevresinin Kara Kökenli Kaynaklardan Kirlenmeye Karşı Korunmasına Dair Protokol	20
2- Karadeniz Deniz Çevresinin Boşaltmaları Nedeniyle Kirlenmesinin Önlenmesine İlişkin Protokol	23
3- Karadeniz Deniz Çevresinin Petrol ve Diğer Zararlı Maddelerle Kirlenmesine Karşı Acil Durumlarda Yapılacak İşbirliğine Dair Protokol	26

V- Sözleşmede Öngörülen Kurumlar ve Organlar	27
A) Komisyon	
1- Komisyon'un Oluşumu	28
2- Komisyon'un Görevleri ve İşlevleri	
B) Sekreteryaya	
1- İstanbul Merkezli (Merkez İstanbul)	29
a) Karadeniz Çevre Programı	30
b) Programın Amaçları	31
VI- Eylem Merkezleri ve Çalışma Grupları	32
1- Danışma Gruplarının Amacı	34
A) Gemiciliğin Çevreye ve Emniyete İlişkin Yönleri Konusundaki Danışma Grubu	35
B) Kirliliğin İzlenmesi ve Değerlendirilmesi Konusundaki Danışma Grubu	36
C) Kara Kökenli Kirliliğin Kontrolü Konusundaki Danışma Grubu	37
D) Bütünleştirilmiş Kıyı Bölgesi Yönetimi İçin Ortak Metodoloji Geliştirilmesi Konusundaki Danışma Grubu	38
E) Biyolojik Çeşitliliğin Korunması Konusundaki Danışma Grubu	39
F) Balıkçılık ve Diğer Canlı Deniz Kaynakları Konusundaki Danışma Grubu	39
G) Bilgi ve Veri Değişimi Danışma Grubu	40

İKİNCİ BÖLÜM
SÖZLEŞMENİN UYGULANMASI
KARADENİZ'İN REHABİLTASYONU VE KORUNMASI İÇİN
STRATEJİK EYLEM PLANI

I- Genel Hazırlık	44
A) Ortak Eylemin Temelleri	
1- İlkeler	46
2- Daha Kapsamlı İşbirliği	48
II- Politika Eylemleri	49
A) Kirliliğin Azaltılması	50
1- Kara kökenli kirlilik kaynakları	50
a) Nehirler	50
b) Atmosferle taşınan kirlilik	50
c) Yüksek öncelikli nokta-kaynaklar	51
d) Noktasak kaynakların düzenlenmesi	51
2- Gemi kaynaklı kirlilik	53
3- Atıkların kontrolsüz atılmasından kaynaklanan kirlilik	55
4- Atık yönetimi	55
5- Tehlikeli atıkların sınır ötesi hareketleri	56
6- Acil durum planlaması ve acil durum önlemleri	56
7- kirleticilerin değerlendirilmesi ve izlenmesi	57
B) Canlı Kaynakların Yönetimi	58
1- Ticari olarak yararlanılan kaynaklar	58

2- Biyolojik çeşitliliğin korunması	60
3- Yaşam ortamı ve peyzajın korunması	61
C) Sürdürülebilir İnsani Gelişim	63
1- Çevresel etki değerlendirilmesi	63
2- Bütünleştirilmiş kıyı bölgesi yönetimi	63
3- Suda ürün yetiştirme ve turizmin geliştirilmesi	64
4- Halkın çevresel karar alma sürecine katılması	66
III- Karadeniz Stratejik (ulusal) Eylem Planları	68
IV- Stratejik Eylem Planının Finansmanı	68
V- Gelecekteki İşbirliği Konusundaki Düzenlemeler	69
SONUÇ	71
EK: SÖZLEŞME METNİ	74
KAYNAKÇA	93

KISALTMALAR

- CoMBLACK : Cooperative Marine Sciences Programme for the Black Sea
- CRP : Coordinated Research Programme
- CSCE : Conférence sur la Sécurité et Coopération en Europe
- EROS : Europaen River Ocean Systems
- GEF : Global Environment Facility
- GRID : Global Resources Information Database
- IAEA : International Atomic Energy Agency
- IDA : International Development Association
- IMO : International Maritime Organizations
- IOC : Intergovernmental Oceanographic Commission
- KEİ : Karadeniz Ekonomik İşbirliği
- KEİPA : Karadeniz Ekonomik İşbirliği Parlamenter Asamblesi
- MARPOL : Intenational Convetion for the Prevention of the Pollution from Ships
- NATO-TU : NATO- Middle East Technical University Marine Sciences Programme
- NGO : Non Governmental Organizations

PCU : Project Coordinating Unit

PKB : Karadeniz Çevre Programı Koordinasyon Birimi

TDA : Transboundary Diagnostic Analysis

UNDP : United Nations Development Programme

UNEP : United Nations Environment Programme

WDC : World Data Center

WHO : World Health Organizations

WMO : World Maritime Organizations

KARADENİZ'İN KİRLENMEYE KARŞI KORUNMASI SÖZLEŞMESİ

GİRİŞ

20. Yüzyılın başlarından itibaren insanlığın gittikçe artan bir oranda yoksulluk ve çevre bozulması gerçeği karşısında sağlıklı bir toplum ve ekonomi yapısına sahip olamayacağı görüşü kendini kabul ettirmeye başladı. İnsanlığın günümüzdeki ekonomik, teknolojik ve kültürel gelişmesi durdurulamaz, fakat ekolojik olarak daha az zarar vermesi sağlanabilir.

Günümüzdeki global çevre çalışmalarının temeli 1972 yılındaki ilk uluslararası çevre toplantısı olarak 113 ülkeyi bir araya getiren “İnsan ve Çevresi Stockholm Konferansı” sayılabilir. Bu Konferans’ın ardından Birleşmiş Milletler, 1983 yılında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu’nu kurdu. Brundtland Komisyonu olarak da anılan Komisyon “Çevresel olarak sağlam yeni bir ekonomik kalkınma dönemi” çağrısında bulunarak; Ortak Geleceğimiz’de “İnsanlık; gelişmeyi sürdürebilme özelliğine sahiptir. Bunu sağlamak için insanlık, gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılama kabiliyetlerini tehlikeye atmadan bugünkü ihtiyaçlarını karşılar”¹ demekle insanlığın izlemesi gereken ilkelere işaret etmektedir.

1990'lara girerken Birleşmiş Milletler sürdürülebilir gelişmeye nasıl ulaşabileceğimizi tartışmak amacıyla çevre ve kalkınma üzerine bir

¹Keating, Micheal: “Yeryüzü Zirvesinde Değişimin Gündemi”. Ortak Geleceğimiz Merkezi, Cenevre, İsviçre, 1993, s. 10-11.

konferansın hazırlıklarına girişti. Bugün “Gündem 21” olarak söylediğimiz Rio öncesi iki yıl boyunca uzmanlar zor karar metinleri hazırladılar. Daha önce görülmeyen uluslararası tartışma sistemleri ortaya kondu. Gönüllü kuruluşlar, iş, eğitim, kadın grupları, yerli gruplar ve diğer kesimlerden binlerce insan Rio hazırlıklarına katıldı².

Gündem 21 gireceğimiz yüzyılın bir rehberi niteliğinde sayılabilir. Rio de Janeiro’da günümüze kadar dünya liderlerinin yaptığı en büyük toplantı gerçekleşmiştir. Birleşmiş Milletler Çevre ve Gelişme Konferansı sırasında 179 ülkenin devlet başkanları ve yetkilileri bir araya geldi. Toplantıya bunların yanı sıra Birleşmiş Milletler’in kuruluşları, yerel yönetimler, iş dünyası, bilim dünyası, gönüllü kuruluşlar ve diğer çevrelerden yüzlerce yetkili katıldı. “92 Küresel Forumu”nda çevre ve kalkınma konularında bir dizi toplantı konferans, seminer ve gösteri düzenlendi.

Rio Deklarasyonu ile uzun vadeli ekonomik kalkınmada tek çarenin çevrenin korunmasıyla bağdaştırılmasından geçtiği belirtilmektedir. Bunun gerçekleşmesi de ülkelerin hükümetlerini, sivil toplum örgütlerini (NGO), anahtar kesimlerini içine alarak yeni ve eşitliğe dayanan küresel bir ortaklık oluşturmaları durumunda mümkün olabilecektir. Bu nedenle ülkeler bu amaca ulaşabilmek için küresel çevre ve kalkınma sistemlerinin bütünlüğünü koruyacak uluslararası antlaşmalar yapma zorunluluğunda oldukları belirtilmektedir³.

Konumuz olan Karadeniz’in kirliliğe karşı korunması da 92 Rio Çevre Zirvesi’nde Karadeniz’e kıyısı olan ülkelerin Devlet, Hükümet Başkanları ve Çevre Bakanları tarafından dile getirilmiştir. 92 Rio Çevre Zirvesi’nde Karadeniz’in korunması konusu bütün yönleriyle ele alınarak pek çok ulusal

²İbid. s. 11.

³İbid. s. 14.

ve uluslararası projeler başlatılmıştır⁴. Bu konudaki gelişmelere bakmadan önce Karadeniz'i biraz incelemek oldukça yararlı olacaktır.

I- Karadeniz'in Yapısı

Yarı kapalı bir deniz olan Karadeniz kıyı kesimlerinde oldukça yoğun bir nüfusa sahiptir. Karadeniz kıyısındaki ülkelerin bir kısmında hızlı bir şehirleşme ve endüstrileşme yaşanırken, bu ülkelerle birlikte diğer ülkelerin tümünde tarımsal faaliyet oldukça yoğundur.

Dünyanın en büyük iç denizi olan Karadeniz 432.000. km² yüzey alanı ve 534.000. km³ hacme sahip olup deniz yatağının derinliği de 2000 m civarındadır. Karadeniz'in uzantısı olan Azak Denizi ise 470 km³ hacme sahiptir. Karadeniz'in daha az tuzlu olan suları Marmara Denizi ve Boğazlar yolu ile yüzeyden Akdeniz'e, daha tuzlu olan sular ise aşağıdan Karadeniz'e akmaktadır. Karadeniz'e gelen tatlı suyun %50'si Tuna Nehri'nden, %3'ü Anadolu'dan, %12-13'ü Bug ve Dinyester nehirlerinden geri kalan kısmı da Romanya, Ukrayna, Rusya ve Gürcistan kıyılarından gelmektedir. Karadeniz'e Akdeniz'den gelen tuzlu su miktarı 200 m³ ise Karadeniz'den Akdeniz'e gelen miktar ise 350m³'tür. Bunların yanında Karadeniz'in yıllık buharlaşma kaybı 332-392 km³ olup aldığı yağış ise 225-300m³ dür⁵.

Karadeniz'in flora ve faunası deniz suyunun yapısı ve sıcaklığında meydana gelen değişikliklere karşı son derece duyarlı olup, en önemli özelliklerinden biri de orta kesimlerinde 200m derinlikten itibaren oksijensiz

⁴ Mater. Barış: "Rio Sonrası Gelişmeler ve Karadeniz'de Çevre Sorunları", Orta Asya ve Karadeniz Çevre Konferansı, 20-23 Ekim 1993, TÇV yay, 1994, s. 36.

⁵Yavuz. Hülya:"Karadeniz'de Çevrenin Korunması ve Yönetimi", Çevre ve İnsan, Çevre Bakanlığı Yayın Organı, yıl 6, sayı 19, Şubat 1995, s.49.

tabakanın başlamasıdır. Hidrojen sülfür içeren bu tabakanın kalınlığı organik madde yükünün artışına bağılı olarak tehlikeli bir artış göstermektedir.

II- Ekolojik dengenin bozulması

Karadeniz'in ekolojik olarak bozulmasına dair 20 Haziran 1994 tarihinde The Washington Post gazetesinde yayınlanan makale aydınlatıcı bir bilgi verebilir⁶. "Hem toprak, hem deniz, hem de hava kirliliğinin saldırısına uğramış, bir kıyısında iç savaşıla enkaz haline gelmiş, en büyük politik ve ekonomik transformasyonlardan birinin tam ortasında kapana kısılmış Karadeniz, dünyanın en kirli denizi, can çekişerek ölüyor. Sert dalgalarıyla ve dalgalarından daha sert insanıyla Ovid ve Herodot'un zamanlarından beri dünyaca ünlü olan bu deniz, dünyanın en verimli su kaynaklarından birisi iken, yalnızca 30 yıl içerisinde Avrupa'nın yarısı için bir tuvalet çukuru haline gelmiş. Karadeniz havzasında yerleşik yaklaşık 160 milyon insanın ürettiği büyük miktarlarda fosfor, inorganik azot, petrol civa ve DDT için dev bir çöplük olmuş ..." Bu alıntılar ürkütücü ve biraz karamsar gözükse de şu anda Karadeniz'in durumu ve gelecek için ne kadar çok endişelenmemiz gerektiğinin de bir işareti olarak alınabilir.

Karadeniz özellikle toprak kaynaklı olarak kirlenmektedir. Bunun yanında ticari ve askeri gemicilikten ve açık denizden petrol çıkarmaktan dolayı da kirlenme söz konusu edilebilir; fakat bu tür kirlenme toprak kaynaklı kirlenmeye oranla çok küçük kalmakta ve aynı zamanda toprak kaynaklı kirlenmeden çok daha kolay olarak kontrol altına alınıp önüne geçilebilir.

⁶Goyet, Sylvie: "Karadeniz'in Korunması", Karadeniz Çevre Konferansı, 28-30 Haziran 1995, TÇV yay., Kasım 1995, s. 25.

Karadeniz’de kıyı alanlarının planlı kullanımının sınırlı olması ve doğal kaynakların bölgesel düzeyde ele alınmayışı “sürdürülebilir” olmayan gelişmelerle ve buna bağlı ekonomik kayıplarla sonuçlanmıştır⁷. Karadeniz ve Azak Denizi’nin özellikle toprak kaymalarından ileri gelen kirlenme sonucunda felaket boyutlarında bir ekolojik zarara maruz kaldığını gösteren bilimsel kanıtların sayısı artmakta. Bu ekolojik zarar, ötrofikasyon ve patojenik mikroplar ve toksik kimyasal maddeler ile kirlenmeye yol açmıştır. Sonuç olarak kıyı ülkeleri hemen hemen tükenmeye yüz tutan değerli su ürünleri kaynaklarından ve büyük bir rekreasyon ve turizm potansiyelinden mahrum kalmaktadır. Buna ek olarak Karadeniz’e akan pek çok nehrin sularının ciddi şekilde azalması Karadeniz’in hidrolojik dengesini de değiştiriyor olabilir. Karadeniz’in geleceği akaçlama havzasında bulunan on altı ülkenin ekonomik kalkınmasına bağlıdır. Bu ülkelerin yarısının Karadeniz’e kıyısı bulunmaktadır ve bu ülkeler ortak kullanım alanının yönetiminde doğrudan bir sorumluluğu paylaşmaktadırlar⁸.

1960’lı yıllarda ticari olarak avlanan 26 balık türü bugün 5’e inmiştir ve bütün balık larvaları da dahil olmak üzere hemen her planktonik⁹ organizmayı tüketen jelatimsi ktenofor Mnemiopsis leidyı türü yaygın olarak görülmeye başlanmıştır. Bu da balıkçılık sektöründeki yıllık kaybın 240 milyon ABD \$ olması demektir. Kıyı ülkelerinin çoğunda yaygın olan ve kanalizasyonlar nedeniyle ortaya çıkan salgın hastalıklardan etkilenen turizm sektöründeki yıllık kaybın 300-400 milyon ABD \$ olduğu tahmin edilmektedir. Sağlık sorunlarının ve kayıp işgünlerinin doğurduğu maliyetler yok olan türlerin yeniden ekosisteme dahil edilmesinin maliyeti, erozyona maruz kalan kıyı arazilerinin maliyeti ve kirlenen su kaynaklarının yerine altarnetifler

⁷Yavuz, Hülya: s.50.

⁸Goyet, Sylvie: s.25.

⁹ Plankton: Deniz, ırmak, gölet ve göl sularında yaşayan ve akıntılarla taşınan çok küçük

bulunmasının maliyeti göz önüne alındığında, çevresel eyleme geçilmediği takdirde kısa vadede maliyetin 1 milyar ABD \$'ını aşması beklenebilir¹⁰.

Milyonlarca insan için çok büyük öneme sahip olan Karadeniz çevresinde pazar ekonomisine geçişin hızlanması ve bunun yanında seyahat özgürlüğünün artan bir biçimde kullanılmasıyla çevredeki insanların Karadeniz tatil beldelerine yönelmelerine yol açmıştır. Sosyalist sonrası dönemde devlet kontrolünün azalmasıyla kıyılarda entegre değil, sağlıksız bir gelişmeye yol açacak Karadeniz kıyı kuşağının sosyal ve ekonomik değeri aynen balık türlerinde ve biyolojik çeşitlilikte olduğu gibi hızla yok olan bir seyir izleyecektir.

boyutlarda hayvanlar ve bitkiler.

¹⁰Yavuz, Hülya: s. 50.

Birinci Bölüm

SÖZLEŞMENİN TEORİK KISMI

I- Karadeniz Ortamının Bugünkü Görünümü

Karadeniz'in kirlenmeye karşı, korunup temizlenmesi için yapılan çalışmalar ayrıntılı olarak ele alınacaktır. Bu çalışmalar, şimdiden birtakım sonuçlar vermeye başlamıştır. Bu çalışmaların incelemeden önce Karadeniz'in şu anki durumunu topluca gözden geçirmek, Sözleşme, Protokoller ve bunların sonucunda gündeme gelen Stratejik Eylem Planı'nı değerlendirmek açısından kolaylık sağlayacaktır.

Karadeniz ortamının durumu, ekosistemindeki devam eden bozulma ve doğal kaynaklarının sürdürülemez bir şekilde kullanılması dolayısıyla gittikçe artan bir oranda bir endişe kaynağı olmaya devam etmektedir. Bunda tabii ki, tüm dünyada çevre bilincinin artması büyük rol oynamaktadır. Üzerinde yaşayacak başka bir dünyanın olmadığı, gelecek nesillere yaşanabilir bir dünya bırakmak için çevresel anlamda çok şeyin yapılması gerektiği, bunun için de birçok şeyden feragat edilmesi gerçeği, daha doğrusu çevreyi korumanın ek masraflar getirmesi gerçeği nedeniyle zorluklar vardır. Burada, üretim teknolojisinde yapılacak ek birtakım ilavelerle çevreye verilecek zararın önlenmesi ya da tüketim sonucu oluşan atıkların çevreye vereceği zarara karşı işlenmesi maliyeti örnek gösterilebilir.

Bunu daha somut bir örnekle biraz daha açarsak denizdeki kirlenmeye karşı MARPOL 1973/1978 (Gemilerin Neden Olduğu Kirlenmenin Önlenmesine Dair Milletlerarası Konvansiyon) tankerler ve diğer gemiler için kirlenmeyi önlemeye ilişkin teçhizatlarla donatılmak yükümü getirilmiştir¹¹. Bu

¹¹ Bkz. Tütüncü, Nur Ayşe; "Gemi Kaynaklı Kirlenmenin Önlenmesi, azaltılması ve Kontrol

yükümlülüğe göre, tankerle, *üstüne yükleme sistemini*¹² işletmek, petrol ve türevlerini içeren kalıntıları kıyıdaki alım tesislerine boşaltabileceği zamana kadar muhafaza etmek için gerekli olan döküntü tankları (slop tanks), petrol ve türevleriyle karışık suyu ayırma cihazı (oily water separating equipment) ve süzme (filtering) sistemleri, ham petrol yıkama aygıtı, yağlı madde hacim metreleri, petrol ve türevlerinin boşaltımını izlemek ve kontrol etmek için gerekli olan sistemleri, petrol ve türevlerini içeren tortular için tanklar (sludge tanks) ve uygun pompa ve boru düzenlerini kapsayan teçhizatları taşımalarıdır¹³. Bu örnekten görüldüğü gibi, çevrenin kirletilmemesi ek birtakım masraf ve teknolojiye gereksinim göstermekte, bu amaçla yapılan sözleşmelerin uygulanması, yürürlüğe girmesi de özellikle üçüncü dünya ülkelerine ağır yükler getirdiği için zor olmaktadır. Bu yük¹⁴, Gündem 21'de¹⁵ ele alınarak Milletlerarası Gelişme Kurumu (IDA- International Development Association), bölgesel kalkınma bankaları, Küresel Çevre Kolaylığı (Global Environment Facility- GEF), teknik işbirliği kuruluşları, yardım programları, borçların hafifletilmesi ve gönüllü katkılar hep bu yükün azaltılması için öngörülmektedir. Özellikle GEF gelişmiş ülkeler tarafından, gelişmekte olan ülkelerin küresel çevre sorunlarını hafifletmek amacıyla kurulmuş olan bir fondur. 1991 yılında kurulan bu fon üç yıllık deneme süresi içinde 1.4 milyon

Altına Alınmasında Devletin Yetkisi". İÜHF Eğ. Öğr. ve Yrd. Vakfı yay., İstanbul 1996. s. 27.

¹² Üstüne yükleme (load on top) sistemi 1960'lı yıllarda geliştirilmiştir. Sistemde petrol ve türevleri, karışmış halde içinde buldukları sudan gemi içinde ayrılır. Bu şekilde temizlenen su tekrar denize salınır. Yeni yük ise, tanklardaki yağlı madde kalıntılarının üzerine eklenir. Bkz. Tütüncü; s. 24.

¹³ Tütüncü; s. 28.

¹⁴ Burada yükten kasıt; üçüncü dünya ülkeleri, oldukça kısıtlı kaynaklarla gelişmiş ülkelerle olan aradaki uçurumu kapatmaya çalışırken, üretim ve diğer faaliyetlerde çevreyi korumak için ek harcamalar yapmak onlar için oldukça zor olduğu için yük olarak ifade edilmiştir.

¹⁵ Gündem 21, kısaca Rio Bildirisi'nde yer alan ilkelerin uygulanmasını sağlayacak olan bir eylem planıdır. Çevre ve kalkınma konularının uluslararası düzeyde bütünleşmesini sağlamaya çalışır. Bkz. Tütüncü; s. 17.

dolarlık bütçeye sahiptir. Türkiye, GEF'te¹⁶ hem yardım alan, hem de katkı sağlayan üye durumundadır¹⁷.

Gündem 21, RİO'nun uluslararası düzeyde çevre ve kalkınma konularında bütünleşmesini sağlayan bir eylem planı olması gibi Karadeniz Çevresinin Korunması Sözleşmesi'ne uygun olarak 30-31 Ekim 1996'da Karadeniz Ülkeleri Çevre Bakanları Konferansı'nda kabul edilen Stratejik Eylem Planı'nın bir teknik ekini oluşturan Sınır ötesi Teşhis Analizi (TDA), aşağıdaki sonuçları ortaya koymaktadır.

1-) Karadeniz ekosistemi belirli kirletici girdileri, özellikle besi maddeleri tarafından tehdit edilmeye devam edilmektedir. Besi maddeleri, Karadeniz'e kara kaynaklı etkenlerden, özellikle nehirlerden üzerinden girmektedir. Tuna Nehri tek başına Karadeniz'e giren besi maddelerinden yarısından fazlasını taşımaktadır. **Ötrafikasyon**¹⁸, Karadeniz'in büyük bölümlerinde meydana gelen bir olgudur ve bir bütün olarak Karadeniz havzası için bir sorun olarak görülmelidir.

Karadeniz'in kuzeybatı ve batı bölgesinde yapılan uzun dönemli düzenli çalışmalar göstermiştir ki üretimin artması oksijen azalmasına yol açar. Dibe yakın tabakalarda oksijen belirli şekilde azalır ve an aerobik şart oluşur. Bu an aerobik bölge kuzeybatı deniz alanının %70'ini kapsar. Silt'deki minimal fosforun suya geçmesi hareketliliği ötrofikasyonu hızlandırır ve sonunda deniz florası ve

¹⁶ Tütüncü: s. 17.

¹⁷ Eylül 1993 tarihinde de GEF Karadeniz Çevre Programı resmen kurulmuştur

¹⁸ Ötrofikasyon. (Eutrophication): Atıklarla gelen aşırı besin maddelerinin vejetasyonu uyarmasıyla göllerin çözünmüş oksijen yokluğu sonucunda ölmesine kadar gidebilen yaşlanma süreci. Çevre Terimleri Sözlüğü, haz., Yıldırım, Ferzan Bayramoğlu, IULA Çevre Kitapları Serisi, İst. 1995, s. 78.

balık yatakları değişikliğe uğrar. Ötrofikasyon 1960-1980 verilerine göre suyun transparansı (Secci disk) 1020 m iken, bu 1990'lı yıllarda 7-12 m'ye inmiştir. Fotosentez bölgesi 40-50 m'den 25-35 m'ye düşmüştür. Fitoplanktonların vertikal yapısı değişmiş, diatomelerde en düşük değer 40-50 m'ye gelmiş durumdadır. Klorofil ise üst tabakalarda 2-3 kat artış göstermiştir. Karadeniz'in açık sularının %50'sini kaplayan alanın ekosisteminde plankton topluluklarının yapısı ve fonksiyon değişmesine yol açacak bir süreç başlamış olup, denizin jeokimyasal yapısının değişmesine doğru yol almaktadır¹⁹.

2-) Yeterince arıtılmamış atık su girdileri, halk sağlığı için bir tehdit oluşturan ve bazı durumlarda sürdürülebilir turizm ve su ürünleri yetiştirilmesi önünde bir engel oluşturan mikrobiyolojik kirleticilerin ortaya çıkmasına yol açmaktadır.

3-) Bunlara ilave olarak, diğer zararlı madde girdileri, özellikle petrol, Karadeniz'in ekosistemini tehdit etmeye devam etmektedir. Petrol, ortama gemilerden kaza sonucu veya işletme sırasında yapılan boşaltmaların yanı sıra kara kaynaklı kaynaklar yoluyla girmektedir. Kara kaynaklı faaliyetlerden kaynaklanan petrol girdilerinin hemen hemen yarısı, Karadeniz'e Tuna nehri tarafından taşınmaktadır²⁰.

4-) Ayrıca, gemilerin safra boşaltmaları sonucu yabancı türlerin ortama salınması, Karadeniz'in ekosistemini ciddi bir şekilde tahrip etmiştir

¹⁹ Ryabinin, A. I.; "Modern Hydrochemical regime and dynamics of the pollution of the Black Sea. including hydrogen sulphide zone" Proceedings of the Black Sea Symposium Ecological Problems and Economical Prospects, Karadeniz Eğ., Kül., ve Çev. Kor. Vak. Yay., İst. 1994, s. 121.

²⁰ Bkz. Bondar, Constantin; Ciobota, Octavian; Romanya Ekoloji Vakfı "Romanya Kıyı Bölgesindeki Karadeniz ve Tuna Delta'sının Hidrolojik Çevresinin Durumu Hakkında Rapor", Ekim 1994 Avrasya Çevre Konferansı, TÇV yay., Ankara 1995, s. 157-178.

ve Karadeniz'in yanı sıra komşu denizler olan Akdeniz ve Hazar Denizi için bir tehdit oluşturmaktadır.

5-) Yetersiz kaynak yönetimi ve, özellikle balıkçılık ve kıyı bölgesi yönetimi konusundaki yetersiz politikalar, Karadeniz bölgesinin sürdürülebilir kalkınması için engel oluşturmaya devam etmektedir. Kirlenme sonucunda baskı altında bulunan Karadeniz'deki balık türlerinin bir çoğu, aşırı şekilde tüketilmiş veya aşırı tüketilme tehdidi altında bulunmaktadır. Birçok kıyı bölgesi, erozyon ve yol açtıkları inşaat faaliyetleri dahil olmak üzere kontrolsüz kentsel ve sınai gelişme nedeniyle bozulmuştur. Bunun sonucunda Karadeniz ekosisteminin değerli yaşam ortamlarını ve görünüşünü, sonuçta da biyolojik çeşitliliği ve üretkenliğini kaybetme konusunda ciddi bir tehdit ortaya çıkmış bulunmaktadır.

6-) Yukarıdaki kaygılar, Karadeniz'in bozulma sürecinin geri dönülemeyecek bir noktaya geldiği yolunda görüşlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Ancak, son 4-5 yıl içinde yapılan çevresel izleme çalışmaları, Karadeniz ekosisteminin bazı yerel bölümlerinde gözle görülür ve sürekli iyileşmeler olduğunu göstermektedir. Bu iyileşmelerin bölgede azalan ekonomik faaliyetin ve hükümetler tarafından alınan belli ölçüdeki koruyucu faaliyetlerin dolaylı sonucu olduğu anlaşılmaktadır. Bölgenin şu anda karşı karşıya bulunduğu sorun, aynı zamanda canlanma hedefinin gerçekleştirilmeye çalışıldığı bir ortamda sağlıklı Karadeniz çevresinin sağlanmasıdır.

7-) Bu Stratejik Eylem Planı, Karadeniz bölgesinde sürdürülebilir kalkınmaya yönelik süreçte bir adım oluşturmaktadır. Genel hedefleri, Karadeniz bölgesi nüfusunun gerek kentsel, gerekse kırsal alanlarda sağlıklı bir yaşam ortamına kavuşmaları ve deniz

memelileri ve mersin balığı dahil olmak üzere yüksek organizmaların değişebilir ve sürdürülebilir doğal popülasyonlarını kapsayan biyolojik çeşitliliğe sahip ve bütün Karadeniz ülkelerinde balıkçılık, suda ürün yetiştirme ve turizm gibi sürdürülebilir faaliyetlere dayalı geçim kaynaklarını destekleyen bir Karadeniz ekosisteminin gerçekleştirilmesidir.

II- Sözleşmeye Giden Yol (Hazırlık çalışmaları)

Karadeniz için kısa bir özet yapacak olursak; Karadeniz, Akdeniz'den ayrı bir deniz olup, fakat Boğazlar ve Marmara Denizi yoluyla sıkı bir ilişki içindedir.

420.000. km²'lik yüz ölçüme sahip, yarı kapalı bir deniz olan Karadeniz altı devletle çevrili olup, 230.000. km²'lik kısmen veya tamamen on beş devletin topraklarını örten bir drenaja açılmaktadır. Karadeniz aralarında Tuna, Bug ve Dinyester nehirlerinin de olduğu birçok Avrupa nehirlerinin sularını almaktadır. Maksimum derinliği 2210 m. olup, su hacmi 547.000. km³ civarındadır. Sınırlı bir otofiltraj kapasitesine sahip olan Karadeniz, 150, 200m. derinlikten itibaren sürekli bir oksijen eksikliği göstermekte ve bu da Karadeniz sularının %90'ını temsil etmektedir²¹. Bu durum kısmen okyanuslardan izole olmuş olmasından kısmen de insan etkinlikleri sonucu oluşan kirlilik kaynaklarının sonucudur. Karadeniz'in çevresel bozulmasının temel sebepleri atmosfer kirliliği, endüstri ve tarımsal etkinlikler, şehirleşme ve gemilerden kaynaklanan deniz kirliliğidir. Böylece deniz çevresinin kirlenmesi, ekosistemde dengesizlikler ve sahilin erozyonu problemleriyle karşı karşıya bulunmaktayız.

Bu problemler karşısında Karadeniz deniz çevresinin korunması konusunda ortak bir düzenleme ihtiyacı 20 yıldan beri hissedilmektedir. Nihayet bu ihtiyaca Bükreş'te 1992'de yapılan bir sözleşme ve katma protokolleriyle cevap verildi²².

Bu arada, 1959 yılında yapılan Varna Antlaşması'dan bahsetmek gerekir. Varna Antlaşması, 1959 yılında Bulgaristan, Romanya ve Rusya çevresel yok oluşa karşı Karadeniz ülkeleri arasında çevre korumaya yönelik veri alışverişi ve işbirliği sağlamaya yöneliktir. Türkiye bu antlaşmaya davet edildiği halde taraf olmamıştır²³.

III - Ortak Bir Düzenleme İçin İşbirliğine Doğru

Karadeniz'i korumak için ortak bir düzenleme ihtiyacı uzunca bir zamandan beri hissedilmesine rağmen bunu gerçekleştirilmesi kolay olmamıştır. Bunun birçok sebepleri vardır.

Çevre koruması konusunda uzun zaman boyunca uluslararası bir etkinliğin yapılmamış olması, yani uluslararası alanda ortak aksiyon konusunda 70'li yıllara kadar süren bir bilinçlenme yokluğu, Karadeniz'in korunması konusunda da etkisini göstermiştir. Fakat bu bilinçlenme gerçekleştiğinde, Karadeniz'de kıyısı olan ülkelerin ekonomik güçlükleri bu ortak aksiyonu geciktirmiştir. Zira daha o zamanda marxist devletlerin 1990'lı yıllarda patlak verecek olan ekonomik krizlerinin ilk işaretleri mevcuttu. Aynı zamanda bu devletler için ekonomi göz önüne alınca, ekonomik ve

²¹ Pazarıcı, Hüseyin: "Convergences Méditerranéennes Actes du Colloque" Revue de L'indemer, Institut du Droit Economique de la Mer, Monaco 1995, s. 133.

²² Pazarıcı: s. 134.

²³ Demircan: s. 107-108.

endüstriyel gelişmelerin devamını Karadeniz'in çevre korumasıyla bağdaştırmak kolay değildi²⁴. Bu, onların sorunlarını ağırlaştırıyordu.

Uluslararası hukuk kurallarının ve özellikle de devlet yetkisine bağlı olan deniz alanlarını düzenleyen kuralların belirsizliği ve deniz hukuku hakkındaki 3. Konferanstaki olaylar, bu alandaki gecikmenin önemli bir sebebini oluşturmaktadır. Bu uluslararası kurallar biraz daha belirgin olarak tarif edilmeye başlanınca bu defa bu kuralların Karadeniz'de somut olarak ne şekilde gerçekleşeceği sorun olmağa başladı. 70'li yılların ikinci yarısı ve 80'li yılların büyük kısmı kıyı devletlerin her birine tahsis edilecek olan deniz bölgelerini belirlemek için yapılan görüşmelerle geçmiştir. Türkiye ve Sovyetler Birliğini ilgilendiren 3 anlaşmanın sonuçlandırılmasıyla görüşmeler sonuçlanmıştır. Böylece Türkiye ve Sovyetler Birliği arasında 1973'te Kıyı Sularının Belirlenmesi Konusunda bir Anlaşma, 1978'de Karasal Platoların Belirlenmesi Hakkında bir anlaşma ve 1987'de de Mektup Mübadelesiyle Karşılıklı Ekonomik Bölgeleri Belirleyen bir Anlaşma yapılmıştır. Fakat, Türkiye ile Bulgaristan arasında kıyı sularının, kıtasal platoların ve karşılıklı ekonomik bölgelerin belirlenmesi hakkındaki görüşmeler bir türlü sonuçlanmamıştır.

Nihayet 4 kıyı devlet arasındaki politik güvensizlik²⁵ böyle bir girişimin gerçekleşmesini kolaylaştırmamıştır. Kararların alınması sırasında azınlıkta kalma ve politik bir grup oluşturan diğer kıyı devletlerinin baskısına maruz kalma korkusuyla hareket eden Türkiye, bu konuda uzmanlaşmış uluslararası organizmaların katılımıyla bu durumu dengelemek istiyordu²⁶. Bütün bu engeller, nihayet 1988 yılında ilk defa 4 devletin teknik ve diplomatik

²⁴ Pazarıcı: s. 135.

²⁵ Bu devletlerden üçü (Rusya, Romanya ve Bulgaristan) marxist ideoloji olup, Varşova Pakti'nin ve Comecon'un üyeleri idi.

temsilcilerinin görüşmeleriyle aşılabildi. 1988 yılının ortasından 1991 yılının başına kadar bu temsilciler 8 defa toplandılar. Bu işbirliğinin hukuki enstrümanları somutlaştırılınca anlaşmaların imzalanması için bu defa da Sovyetler Birliği'nin parçalanması başka bir gecikme sebebi oluşturdu. Bu parçalanmayla uluslararası sahneye Ukrayna ve Gürcistan bağımsız devletlerinin çıkması (ki bunlar Karadeniz'in yeni kıyı devletleridir) işbirliği enstrümanlarının yeni duruma adaptasyonunu geciktirdi.

1992 Şubat ayında Bükreş'te bütün kıyı devletlerinin katılımıyla gerçekleşen 9. Toplantı bu metinleri nihayete erdirdi. Bükreş'te 21-22 Nisan 1992'de gerçekleşen diplomatik konferans sonrasında 6 kıyı devlet arasında bir çerçeve sözleşme ve 3 katma protokol imzalandı. Bu Sözleşme ve Protokoller bilindiği gibi:

- Karadeniz'in Kirliliğe Karşı Korunması Sözleşmesi²⁷,
- Karadeniz Deniz Ortamının Kara Kökenli Kirlenmelere Karşı Korunması Protokolü²⁸,
- Karadeniz Deniz Çevresinin Boşaltmaları Nedeniyle Kirlenmesinin Önlenmesine İlişkin Protokol²⁹.
- Karadeniz Deniz Çevresinin Petrol ve Diğer Zararlı Maddelerle Kirlenmesine Karşı Acil Durumlarda Yapılacak İşbirliğine Dair Protokol³⁰.

Aynı Diplomatik Konferansta 6 kıyı devleti bir nihai senetle aşağıdaki 5 kararı benimsemiştir³¹.

²⁶ Pazarıcı: s. 135.

²⁷ R.G., 6.3.1994. sy. 21869

²⁸ Bkz. R.G., 6.3.1994, sy. 21869; Çevre Bakanlığı Mevzuatı, s.432.

²⁹ Bkz. R.G., 6.3.1994, sy. 21869; Çevre Bakanlığı Mevzuatı, s.438

1. Tehlikeli atıkların sınırlar arası hareketlerine ilişkin,
2. Tuna devletleriyle işbirliğinin oluşturulmasına ilişkin,
3. Hükümetlerarası organizmalarla işbirliğine ilişkin,
4. Kurumsal düzenlemelere ilişkin,
5. OMI çerçevesinde bir aksiyon inisiyatifine ilişkin.

Bu Sözleşme ve Protokolleri ilk onaylayan ülke Romanya'dır. Onaylama enstrümanını 10 Kasım 1992'de iletmıştır. Bulgaristan, 23 Şubat 1993'te, Gürcistan 1 Eylül 1993, Rusya Federasyonu ise 16 Kasım 1993 tarihinde onaylamıştır. Bu enstrümanların yürürlüğe girmesi için 4 devlet tarafından onaylanması yeterli olduğundan, Sözleşme'nin yürürlüğe girişi 4. onay enstrümanının iletilmesinden 60 gün sonra gerçekleşmiştir. Bu tarih de 15 Ocak 1994 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye, Sözleşme'yi ve Protokolleri 28 Ocak 1994'te onaylamış ve onay enstrümanını 29 Mart 1994 tarihinde iletmıştır. Böylece Sözleşme, Türkiye için 28 Mayıs 1994 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Sözleşme ve protokollerin amaçlarına ulaşması için gerekli koordinasyonu sağlamaya yönelik olmak üzere Karadeniz Komisyonu oluşturulmuştur. Komisyona İstanbul'da kurulacak ve taraf devletlerin vatandaşlarından oluşacak daimi bir Sekretarya hizmet verecektir. Türkiye Sekretarya'nın kurulması için üç yıllık işletme masraflarının %40'ını karşılamayı taahhüt etmiştir³².

³⁰ Bkz. R.G., 6.3.1994, sy. 21869; Çevre Bakanlığı Mevzuatı, s.436.

³¹ Pazarıcı: s. 136.

³²Yavuz, Hülya: s.51.

1992 yılında Bükreş'te Karadeniz'in Korunması Hakkındaki Bükreş Sözleşmesi'ni imzalayan bu ülkeler böylelikle Karadeniz havzasındaki çevre sorunlarını çözme konusundaki kararlılıklarını göstermiş oldular. Bükreş'te hazırlanan Karadeniz deniz çevresinin korunması sisteminden sonra kıyı devletleri aynı yönde ortak çaba göstermeye devam etmektedirler. Bundan sonraki atılan adım 6-7 Nisan 1993 tarihlerinde Odessa'da gerçekleşen Bakanlar Toplantısı ardından, 7 Nisan 1993 tarihinde Odessa'da imzalanan "Karadeniz'in Korunmasına Dair Bakanlar Deklarasyonu"dur. Daha pragmatik ve yenilikçi bir politika beyanı olan bu Bildirge ile Komisyon Sekreterliği kirliliğin önlenmesi, azaltılması ve kontrolünün hayata geçirilmesi ile ilgili genel görevleri üstlenecektir³³. Bu toplantıya taraf ülkelerle birlikte uluslararası uzman kuruluşlar ve finans örgütleri de katılmış; Sonuç belgesi ve Protokollerin hayata geçirilebilmesi için bir Karadeniz Eylem Programı'nın hazırlanması da kararlaştırılmıştır. Deklarasyon bu Eylem Programı'nın nasıl yürütüleceğini ve üç yıl sonunda hazırlanacak bir kapsamlı durum değerlendirme raporunun tekrar Bakanlar düzeyinde ele alınacağını belirtmektedir.

IV- Sözleşme ve Protokoller

A) Sözleşmenin Özellikleri

Bükreş Sözleşmesi ve Katma Protokolleri Barcelone Sözleşmesi ve onun ve onun katma protokolleri üzerinden hazırlanmıştır³⁴. Fakat bunları Karadeniz'in ve kıyı devletlerinin özel durumlarına adapte ederek³⁵.

³³ Bkz: Goyet Sylvie, s. 26; Yavuz, Hülya, s. 51.

³⁴ Bkz. Kaboğlu, İbrahim Ö.: Çevre Hakkı, 3. Bası, Ankara 1996, s. 146-149.

³⁵ Pazarıcı: s. 137.

Örneğin, Barcelone Sözleşmesi'nden farklı olarak Bükreş Sözleşmesi başlangıcında CSCE (Conférence sur la Sécurité et Coopération en Europe) prensiplerinin önemine işaret etmekte, bir üçüncü madde içermektedir ki bu madde "Bu Sözleşmeye taraf olanlar ilişkilerinde tam eşitlikten yararlanacaklar ve karşılıklı olarak egemenliğe, ulusal bağımsızlığa ve de karışmama prensibine, karşılıklı fayda prensibine ve uluslararası hukukun diğer prensip ve kurallarına saygı göstereceklerini taahhüt etmektedirler"³⁶. Böylece Barcelone Sözleşmesi'nden farklı olarak Bükreş Sözleşmesi'nin üç Katma Protokolü bu Sözleşme'nin tam parçası (bütünleyici) sayılmaktadır. Yani, Sözleşme'ye Katma Protokolleri onaylamaksızın³⁷ taraf olunamaz³⁸.

Buna karşın Bükreş Sözleşmesi ve Katma Protokolleri Barcelone Sözleşmesi'yle büyük bir benzerlik göstermektedir. Özellikle de ülkesel uygulama alanında Bükreş Sözleşmesi de Barcelone Sözleşmesi'nde hazırlanan sistem gibi sadece kıyı devletlerinin kendilerine ait ekonomik bölgesinde ve kıyı sularında uygulanır. Burada Protokol tarafından öngörülen istisnalar hariç olmak üzere, Kara Kökenli Kaynaklardan Kirlenmeye Karşı Protokol'de öngörülen istisnalar dışında; Deniz Çevresinin Kirlenmeye Karşı Korunması Protokolü söz konusu olduğunda aynen Karadeniz'e uygulanacağını hükme bağlamaktadır³⁹.

Karadeniz'in güney noktası olarak İstanbul Boğazı'nın bu denizden ayıran bir çizgi üzerinden tanımlanmıştır. Bu tanımla Karadeniz uygulama

³⁶ KKKKS md. V.

³⁷ VII, IX ve X. Maddeler.

³⁸ Bkz., Kaboğlu, İbrahim Ö.: "Convention Sur la Protection de la Mer Noire Contre la Pollution", Institution des Conventions de Droit International de l'Environnement (ortak araştırma çalışması), CRIDEUA (Centre de Recherches Internationales de Droit de l'Environnement, de l'Urbanisme et de l'Anéna Pement), Fransa (Basıda).

³⁹ Protokol III. md. 2.bendi.

alanından Türk Boğazları ve Marmara Denizi dışlanmıştır⁴⁰. Bununla beraber katılan taraflar kirlenme kaynakları konusunda kanalların, nehirlerin ve kıyıdaki kuruluşların sebep oldukları deşarjları engellemek için gerekli tedbirleri almayı taahhüt etmektedirler⁴¹.

Bükreş Sözleşmesi'nin Barcelone Sözleşmesi'yle benzerliği üstlenilen yükümlülüklerin niteliği konusunda da kendini göstermektedir. Barcelone Sözleşmesi'nde olduğu gibi Bükreş Sözleşmesi hükümleri de kendiliğinden yürütücü değildir. Her iki sözleşme de temel kuralları hazırlar, tespit ederler ve bunların uygulanmasıyla somutlaştırılmasını katma protokollere bırakırlar. Nihayet Barcelone Sözleşmesi'nde olduğu gibi Bükreş Sözleşmesi de katılan tarafların Karadeniz'in korunmasına ilişkin yapacakları diğer antlaşmaların bağdaşırılığını sağlamaya gayret edeceklerini öngörmektedir⁴². Bükreş enstrümanlarının temel hükümlerini özetleyecek olursak, şunu belirtmeliyiz ki Bükreş Sözleşmesi her katılan taraf için Karadeniz'in kirliliğini önleme yükümlülüğünün altına çizdikten sonra⁴³ bu tarafların çeşitli kaynaklardan gelen (gemiler⁴⁴, zarar verici atıkların suya boşaltılması⁴⁵, kara üzerindeki aktiviteler⁴⁶, atmosfer⁴⁷, sınırlar arası hareketler⁴⁸) gelen kirliliği önlemek, azaltmak ve kontrol altına almak zorunda olduklarını hükme bağlamaktadır. Protokollerden ikisi somut olarak sadece kirletici kaynaklardan gelen ve

⁴⁰ Pazarcı: s. 138.

⁴¹ Kara Kökenli Kaynaklardan Kirlenmeye Karşı Protokol, m. 1.

⁴² Barcelone Sözleşmesi III. md.. Bükreş Sözleşmesi V / 4. md.

⁴³ KKKKS VI. md.

⁴⁴ KKKKS VIII. md.

⁴⁵ KKKKS X. md.

⁴⁶ KKKKS XI. md.

⁴⁷ KKKKS XII. md.

⁴⁸ KKKKS XIV. md.

atıkların boşaltılmasından oluşan kirliliği düzenlemekte, 3. Protokol ise somut olarak acil kirlenme durumlarını düzenlemekte⁴⁹.

Bütün diğer kirlenme alanlarında ve denizdeki canlı kaynaklarının korunması konusunda katılan taraflar sadece prensip koymaktan ileri gitmemektedirler. Fakat taraflardan birinin veya Komisyon'un önerisi üzerine bütün tarafların onayıyla diplomatik bir konferansla başka katma protokoller benimsenebilmesi olası bulunmaktadır⁵⁰.

B) Protokoller

1- Karadeniz Deniz Çevresinin Kara Kökenli Kaynaklardan Kirlenmeye Karşı Korunmasına Dair Protokol

Akit Taraflar, Sözleşme'nin VII. md uyarınca herhangi bir kara kökenli kaynaktan, örneğin; nehirler, kanallar, kıyı tesisleri, deniz deşarjı ve yağmur suyu gibi atmosferle taşınanlar da dahil olmak üzere kaynaklanan kirlenmenin önlenmesi, azaltılması ve kontrol altına alınması için gerekli tedbirleri almakla yükümlenmişlerdir⁵¹.

Taraflar, deniz çevresinin Protokol Ek I' de⁵² belirtilen maddelerle kirlenmesini önlemeyi ve ortadan kaldırmayı, Ek II' de⁵³ belirtilen maddelerle

⁴⁹ Petrol ve diğer zararlı maddeler burada ön plandadır.

⁵⁰ KKKKS XXVI. md.

⁵¹ Karadeniz Deniz Çevresinin Kara Kökenli Kaynaklardan Kirlenmeye Karşı Korunmasına Dair Protokol; R.G., 6.3.1994 tarih, sayı 21869, m. I.

⁵² (1)Halojenli organik bileşenler, ör. DDT, DDE, DDD, PCB'ler

(2)Civa ve civa bileşenleri

(3) Kadmiyum ve kadmiyum biletenleri

(4) Organik kalay biletikleri

de kirletilmesini azaltmayı ve olabildiğince ortadan kaldırılmasını taahhüt etmektedirler⁵⁴.

Yine Taraflar, Sözleşmenin XV. maddesi doğrultusunda Ek I ve II' de belirtilen madde ve atıkların yol açtığı kirlenme seviyesini, sebeplerini ve ekolojik etkilerini araştırmak amacıyla gerekli izlemelerde bulunacak ve tatlı su/tuzlu su etkileşmesini incelemek için nehirlerin üst kısımlarında da araştırmalar yapacaklardır⁵⁵.

Taraflar yine Sözleşme XV. madde gereğince deniz deşarjlarında ortak rehberlerin standart ve kriterlerin hazırlanmasında, kara kökenli kirliliğin önlenmesi ve azaltılmasında ortak emisyon standartları ve zaman çizelgesi

-
- (5) Yüzzen, batan veya süspansiyon halinde kalan kalıcı sentetik maddeler
- (6) Kullanılmış yağlama yağları
- (7) Kurşun ve kurşun bileşikleri
- (8) Kullanılmış radyoaktif yakıtlar da dahil, radyoaktif madde ve atıklar
- (9) Ham petrol veya hangi kökenden olursa olsun hidrokarbonlar.
- ⁵³ 1) Biyosidler ve Ek I'de yer almayan türevleri
- 2) Siyanürler, florürler ve element halindeki fosfor
- 3) Patojen mikroorganizmalar
- 4) Biyolojik olarak bozunmaya uğramayan detarjanlar ve bunların yüzey aktif maddeleri
- 5) Asit veya baz halindeki bileşikler
- 6) Toksik olmamalarına rağmen denize atıldıkları miktara bağlı olarak deniz canlılarına zarar verebilen maddeler, örneğin anorganik fosfor, azot organik maddeler ve diğer besin maddeleri. Ayrıca deniz çevresinin oksijen içeriği üzerinde olumsuz etki yaratan maddeler.
- 7) Aşağıdaki maddeler ve bileşikleri
Çinko	bakır	nikel	krom	selenyum
arsenik	antimuan	molibden	titanyum	kalay
baryum	berilyum	bor	uranyum	vanadyum
kobalt	talyum	tellur	gümüş	
- 8) kanalizasyon çamuru

⁵⁴ Karadeniz Deniz Çevresinin Kara Kökenli Kaynaklardan Kirlenmeye Karşı Korunmasına Dair Protokol: R.G., 6.3.1994 tarih, sayı 21869, m. 4.

Akit taraflarca belirlenerek Ek I ve II' de belirtilen maddeler periyodik olarak gözden geçirilecektir.

Taraflar bunun için aşağıdaki hususları göz önünde bulunduracaklardır⁵⁶.

- a) Kentsel kanalizasyon sistemlerinden çıkan sular Karadeniz deniz çevresinin kirlenmesini azaltacak şekilde deşarj edilmelidir.
- b) Endüstriyel atıkların kirlilik yükü, bu Protokolün I. Ve II. eklerinde sıralanan maddelerin konsantrasyonlarına uygun olacak şekilde azaltılmalıdır.
- c) Fazla miktarda su kullanan sanayi işletmelerinin veya nükleer güç santrallerinin soğutma suları denize, Karadeniz deniz çevresinin kirlenmesini önleyecek şekilde verilmelidir.
- d) Orman ve tarım alanlarının Karadeniz'in deniz çevresindeki su kalitesini etkileyebilecek olan kirlilik yükleri, bu Protokolün I. ve II. maddelerinde sıralanan maddelerin kabul edilen konsantrasyonlarına uygun olacak şekilde azaltılmalıdır.”

Taraflar böylece elde edilen sonuçları ve karşılaşılan sorunları birbirlerine Komisyon vasıtasıyla haberdar edecekler, Protokole işlerlik kazandıracaklardır⁵⁷.

⁵⁵ İbid., m. 5.

⁵⁶ İbid., m. 6.

⁵⁷ İbid., m. VII.

2- Karadeniz Deniz Çevresinin Boşaltmaları Nedeniyle Kirlenmesinin Önlenmesine İlişkin Protokol

Sözleşme, taraflara boşaltma nedeniyle kirlenmenin önlenmesi için gerekli tüm önlemleri alma genel yükümlülüğünü yüklüyor⁵⁸. Yine taraflar kendilerine ait olan yetki alanlarında da Karadeniz ülkeleri dışındaki diğer ülkelerin özel ve tüzel kişilerinin boşaltma yapmasına izin vermeme yükümü altına girmişlerdir⁵⁹. Bu madde özellikle Tuna nehri kanalıyla zehirli atıklarını bölgedeki gelişmekte olan ülkelere ihraç etmek isteyen bölge dışındaki gelişmiş Avrupa devletlerinin engellenmesi açısından önem taşımakta.

Protokol ise, Protokole Ek 1'de belirtilen⁶⁰ madde atıkların depolanmasını yasaklar⁶¹. Deniz dibinin taranmasıyla açığa çıkan maddeler de, bu yasak kapsamına dahil edilmişlerdir. Ancak Sözleşmenin yürürlüğe girmesini izleyen 3 yıllık bir dönem içinde, Sözleşmenin amaçlarını gerçekleştirmek için oluşturulan Komisyon tarafından belirlenecek olan

⁵⁸ KKKKS. m. X.

⁵⁹ İbid., m. X/2.

⁶⁰ (1)Halojenli organik bileşenler, ör. DDT, DDE, DDD, PCB'ler

(2)Civa ve civa bileşenleri

(3) Kadmiyum ve kadmiyum bileşenleri

(4) Organik kalay bileşikleri

(5) Yüzen, batan veya süspansiyon halinde kalan kalıcı sentetik maddeler

(6) Kullanılmış yağlama yağları

(7) Kurşun ve kurşun bileşikleri

(8) Kullanılmış radyoaktif yakıtlar da dahil, radyoaktif madde ve atıklar

(9) Ham petrol veya hangi kökenden olursa olsun hidrokarbonlar.

⁶¹ Karadeniz Deniz Çevresinin Boşaltmaları Nedeniyle Kirlenmesinin Önlenmesine Dair Protokol, m. II.

konsantrasyon seviyelerinin altındaki eser miktarlarda barındırmaları kaydıyla drej atıklarına izin verilebilecektir⁶².

Protokole Ek II' de sıralanan madde ve atıkların⁶³ Karadeniz'e boşaltılması ise, her seferde uzman ulusal kuruluşların özel ön-iznine bağlanmıştır⁶⁴

Bunlar dışındaki diğer maddelerin denize boşaltılması ise uzman ulusal kuruluşların vereceği izne bağlanmıştır⁶⁵.

Boşaltımına izin verilen madde ve atıkların tür ve miktarlarıyla, depolama tarihi ve şekline ait kayıtların tutulması zorunludur. Bunun için bir ya da daha fazla uzman ulusal kuruluş görevlendirilecektir. Bu işi yapan kuruluş kendi ülkesinde yüklenen ya da yükleme başka bir Devletin ülkesinde yapılmışsa, kendi bayrağını taşıyan deniz aracı ve kendi bayrağını taşıyan deniz aracı ve kendi ülkesinde kayıtlı bir hava aracına yüklenen atık ve diğer

⁶² İbid.

⁶³ 1) Biyosidler ve Ek I'de yer almayan türevleri

2) Siyanürler, florürler ve element halindeki fosfor

3) Patojen mikroorganizmalar

4) Biyolojik olarak bozunmaya uğramayan detarjanlar ve bunların yüzey aktif maddeleri

5) Asit veya baz halindeki bileşikler

6) Toksik olmamalarına rağmen denize atıldıkları miktara bağlı olarak deniz canlılarına zarar verebilen maddeler, örneğin anorganik fosfor, azot organik maddeler ve diğer besin maddeleri, Ayrıca deniz çevresinin oksijen içeriği üzerinde olumsuz etki yaratan maddeler.

7) Aşağıdaki maddeler ve bileşikleri

Çinko	bakır	nikel	krom	selenyum
arsenik	antimuan	molibden	titanyum	kalay
baryum	berilyum	bor	uranyum	vanadyum
kobalt	talyum	tellur	gümüş	

8) kanalizasyon çamuru

⁶⁴ İbid., m. 3.

⁶⁵ İbid., m. 4.

maddelerin boşaltılması planlanıyorsa, atığın ilgili EK'lerden hangisinde sıralanan madde ve atık grubuna girdiğine bakacak olan genel ve özel izinleri verecek olan kuruluştur⁶⁶.

Bu Protokol'de de can güvenliğinin yok olması, denizde bir deniz veya hava aracının tamamen tahrip olması ya da insan yaşamının tehlike altında olması neticesi boşaltmanın bu tehlikeyi ortadan kaldırmanın tek çaresi olduğu durumlarda boşaltma yasaklanmadığı gibi bir izne de tabi tutulmamıştır⁶⁷.

“Her akit Taraf,

- a) Kendi bayrağını taşıyan deniz araçları veya kendi ülkesine kayıtlı hava araçlarında,
- b) Boşaltılmak üzere atık ve diğer maddelerin kendi ülkesinde yüklendiği hava ve deniz araçlarında,
- c) Kendi Karasularında veya münhasır ekonomik bölgesinde yer alan platformlar ve diğer insan ürünü yapılarda;
- d) Karasularına veya münhasır ekonomik bölgesine yapılacak boşaltmalarda bu Protokol'un uygulanmasını sağlayacak tedbirleri alacaktır.”⁶⁸

Burada, söz konusu olan uygulama yetkisinin yükleme limanı devlete ve boşaltma özellikle münhasır ekonomik bölge dışındaki deniz alanlarında meydana gelmişse bayrak Devletine ait olmasıdır.

⁶⁶ Ibid., m. VII.

⁶⁷ Ibid., m. VI.

⁶⁸ Ibid., m. VIII.

Akit taraflara, Protokol'a aykırı olarak bir boşaltma veya yapılmak üzere bulunduğu dair bir şüphe bulunduğu takdirde, etkilenmesi muhtemel taraflara bildirme yükümü getirilmiştir⁶⁹. Bu konuda işbirliği yapılması Protokol'un işlerlik kazanması açısından son derece önemli bir husustur.

3- Karadeniz Deniz Çevresinin Petrol ve Diğer Zararlı Maddelerle Kirlenmesine Karşı Acil Durumlarda Yapılacak İşbirliğine Dair Protokol

Bu Protokolle Taraflar, Sözleşmenin IX maddesinde öngörülen kaza sebepleri veya az miktarda deşarjların birikmesiyle ortaya çıkan petrol ve benzeri zararlı maddelerin fazla miktarda olması sonucu ciddi ve ani bir tehdit oluşturması durumunda aralarında işbirliği yaparak gerekli tedbirleri almayı yüklenmektedirler⁷⁰.

Taraflar, denizin petrol veya diğer zararlı maddelerle kirletilmesine karşı mücadelede acil durumlarda müdahale planları ve bu planların geliştirilmesinde tek ya da çok taraflı işbirliğine gidecekler, bu işbirliğinde hazırlanacak donanım deniz, hava araçlarıyla insan gücünü de içerecektir⁷¹.

Taraflardan her biri, Protokol hükümlerine kendi bayrağını taşıyan deniz araçlarının uymasını temin edecek, kendi yetki alanında bulunan yerlerde uygulamanın yapılabilmesi ve ihlallerin tespit edilerek ortadan kaldırılabilmesi için gerekli tedbirlerin alınmasını sağlayacaktır⁷². Ayrıca Karadeniz deniz çevresinin kirlilik nedeniyle belirgin olarak zarar görmesi veya böyle bir tehlikeyle karşı karşıya kalınması durumunda bunu tespit eden

⁶⁹ İbid., m. IX.

⁷⁰ Karadeniz Deniz Çevresinin Petrol ve Diğer Zararlı Maddelerle Kirlenmesine Karşı Acil Durumlarda Yapılacak İşbirliğine Dair Protokol, m. I.

⁷¹ İbid., m. II.

Taraf, bundan etkilenmesi olası diğer Akit Tarafları ve Komisyonu durumdan haberdar etmekle yükümlüdür⁷³.

Bunların yanı sıra Taraflardan her biri, diğer Taraflara ve Komisyona petrol ve diğer zararlı maddelerin yol açtığı kirlenmeyi kontrol edecek, kirlilikle mücadelede sorumlu olacak olan uzman ulusal kuruluşlarını bildirecek⁷⁴; muhtemel kazalara ait raporlar hazırlayıp, dağıtacak olan bir odak noktası tayin edecektir.

V- Sözleşmede Öngörülen Kurumlar ve Organlar

Sözleşmeci tarafların Komisyon'un önerisi ile toplanması öngörülmekte. Ayrıca, taraflar acil durumlarda bir sözleşmeci tarafın isteği ile toplanabilmektedir⁷⁵.

Sözleşmeci tarafların başlıca görevi Sözleşme ve Protokollerin Komisyon'un raporu gereğince uygulanmasını gözden geçirmektir. Bu Sözleşmeye sonradan katılan devletler toplantılara ancak gözlemci sıfatıyla katılabilirler⁷⁶.

Sözleşme'nin önemli bir özelliği de kararların oybirliğiyle alınması ve Komisyon'un tavsiyelerinin de oybirliğiyle kabul edilmesidir⁷⁷.

⁷² İbid.. m. III.

⁷³ İbid.. m. IV.

⁷⁴ İbid.. m. V.

⁷⁵ KKKKS XIX. md.

⁷⁶ KKKKS XIX /3 md.

⁷⁷ KKKKS XVII / 5 md.

A) Komisyon

1- Komisyon'un oluşumu

Komisyon Sözleşme'nin uygulama kurumu olup⁷⁸, sözleşmeciler tarafından temsilcilerinden oluşuyor. Her temsilci, bir yedek temsilci, danışmanlar ve eksperlerce desteklenir⁷⁹. Komisyon Başkanlığı alfabetik sıraya göre her yıl için değişmeli olarak yapılacaktır⁸⁰. Komisyon toplantısı yılda en az bir kez yapılır.

Komisyon işlemlerini (tüzük) kendisi hazırlar ve düzenler⁸¹. Sözleşmeciler devletlerin temsilcileri, danışmanlar ve uzmanlar *diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıklardan yararlanırlar*⁸².

2- Komisyonun Görevleri ve İşlevleri

Sözleşme'nin uygunluğunu denetlemek, değişik önerilerde bulunmak, kirliliği ortadan kaldırmak için kriterler oluşturmak... bunlar 18. maddede teker teker sayılıyor.

Md.XVIII

Komisyon,

1. İşbu Sözleşmenin uygulanmasını sağlamaya çalışacak ve Akit Tarafları çalışmalarından haberdar edecek;

⁷⁸ XVII. ve XVIII. md.ler.

⁷⁹ XVII /2 md.

⁸⁰ XVII /3 md.

⁸¹ XVII /7 md.

⁸² XVII /8 md.

2. Sözleşmenin amaçlarına ulaşılması için gerekli tedbirlere dair tavsiyelerde bulunacak;

3. Sözleşmenin uygulanmasına ilişkin hususları ele alacak, gerektiği takdirde işbu Sözleşme ve Protokollerde Ekleri de dahil olmak üzere Sözleşme ve Protokollerde değişiklik yapılmasını önerebilecek;

4. Karadeniz deniz çevresinin kirlenmesinin önlenmesini, azaltılmasını ve kontrolünü ve kirlenmenin etkilerinin giderilmesini sağlayacak tedbirlere ilişkin kriterler üzerinde çalışacak;

5. Akit Tarafların Karadeniz deniz çevresinin korunması için ihtiyaç duyulan ilave tedbirleri almasını sağlamaya çalışacak ve bu amaç doğrultusunda ilgili bilimsel, teknik ve istatiki verileri Akit Taraflardan toplayacak, işleyecek ve dağıtacak, ve bilimsel ve teknik araştırmaları hızlandıracak;

6. Başta bu sözleşmenin amaçlarına ulaşabilmek için yardım sağlama veya uygun görülecek programlar geliştirme hususlarında olmak üzere uzman uluslararası kuruluşlarla işbirliği yapacak;

7. Bu Sözleşmenin diğer hükümlerinde öngörülen veya Akit Taraflarca komisyona oybirliği ile verilen diğer görevleri yerine getirecektir.

B) Sekretarya

1- İstanbul Merkezli (Merkez İstanbul)

Komisyon çalışmalarını İstanbul'da bulunan Sekretarya tarafından sağlanıyor. Personel Karadeniz devletlerinin vatandaşlarınca oluşturuluyor. Merkez olarak İstanbul seçilmiş durumda. Türkiye Sekretarya giderlerinin %40'ını karşılamayı taahhüt etmiş durumda. Merkezin yeri tarafların uzlaşmasıyla değiştirilebilir.

Üzerinde anlaşmaya varılan eylem ve politikaların uygulanması için Karadeniz ülkeleri arasında işbirliği için bölgesel mekanizmaların güçlendirilmesi zorunludur.

A) Karadeniz Çevre Programı

Sözleşme ve eki protokollerin etkin bir biçimde uygulanabilmesinin temel ön koşulu, Karadeniz’de çevrenin durumu belirlenmesi, çevre yönetimi için etkili denenmiş ve bölgede uygulanabilir bir yöntem geliştirilmesi, teknik ve kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi, modern teknolojik imkanların Karadeniz ülkelerinin hizmetine sunulabilmesi, çevre kirliliğini önlemek ve çevrenin bozulmasını durdurmak için yatırım ihtiyaçlarının belirlenmesi, bu yatırımları gerçekleştirilmesi için kaynak yaratılma ve bölge dışındaki mali kaynakların Karadeniz bölgesine kanalize edilmesidir⁸³.

Yukarıda belirtilen konularda Karadeniz’e kıyısı olan ülkeler arasında işbirliğinin güçlendirilmesi ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeyde yürütülen çalışmaların birbirlerini tamamlayıcı bir niteliğe kavuşturulması amacıyla gerekli koordinasyonun sağlanması; Karadeniz’e kıyısı olan ülkelerin uluslararası uzman kuruluşların bugüne kadar yürütülen çalışmalarla elde ettikleri bilgi birikimi ve deneyimlerden istifade etmelerinin sağlanması için bölgesel bir çevre projesi başlatılması yolundaki Türkiye’nin önerisi gerek kıyıdaş ülkelere, gerek uluslararası kuruluşlardan büyük destek görmüştür⁸⁴. Üç yıllık bir program olan “Karadeniz’in Çevresel Yönetimi ve Korunması” programına ve yasal yönden bağlayıcı olan bu belgenin hayata geçirilmesi için

⁸³Yavuz, Hülya: s. 51.

⁸⁴Yavuz, Hülya: s. 51.

bir eylem planı tasarımımda teknik yardım almaya yönelik olarak Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, Birleşmiş Milletler Çevre Programı ve Dünya Bankası tarafından yönetilmekte olan bir yardım fonu olan Küresel Çevre Sözleşmesi'ne (GEF) resmi olarak başvuruda bulunulmuştur⁸⁵. Sonuçta 30 Haziran 1993'te Karadeniz'de Çevre Düzeninin Korunması Hakkında 30 milyon \$ değerinde bir anlaşma projesi⁸⁶ imzalanmıştır⁸⁷.

Eylül 1993 tarihinde GEF Karadeniz Çevre Programı resmen kurulmuştur. 1994 yılı başında da İstanbul'da bir koordinasyon ünitesi (PCU) kurulmuş ve Ulusal Koordinatörler (genellikle Çevre Bakanları veya yardımcıları), bir çalışma planı üzerinde anlaşmaya varmışlardır⁸⁸.

GEF İcra Komitesi olarak bilinen Dünya Bankası, UNDP ve UNEP temsilcileri ile kıyı ülkelerin temsilcileri bir dizi teknik çalışma sürdürmüşler, proje 30 Haziran 1993 tarihinde Varna, Bulgaristan'da uygun taraflarca imzalanmıştır⁸⁹.

b) Programın Amaçları

Programın temel olarak üç amacı vardır. Bunlar;

- 1- Karadeniz ekosisteminin yönetimi için bölgesel kapasiteleri güçlendirmek ve bölgesel kapasiteler yaratmak,

⁸⁵Goyet Sylvie: s. 26.

⁸⁶ Pazarıcı: s. 137.

⁸⁷ Bu Anlaşmayı ilk olarak Bulgaristan, Gürcüstan, Romanya, Ukrayna ve Rusya imzalamış Türkiye daha sonra imzalamıştır. Bu gecikmenin sebebi ise Türkiye'de o tarihte hükümet değişikliğinden dolayı Türk temsilcinin yetkilendirilmesinden ileri gelmektedir.

⁸⁸Mee, Laurance: "Karadeniz Çevre Konferansı". Karadeniz Çevre Programı : Kurumsal Ağ, TÇV yay., 1995, s. 31.

⁸⁹Yavuz, Hülya: s. 51.

- 2- Kirliliğin ölçülmesi ve değerlendirilmesi, kontrolü ve önlenmesi, keza biyolojik çeşitliliğin sürdürülmesi ve geliştirilmesi için uygun bir politika ve hukuki çerçeve meydana getirmek ve uygulamak,
- 3- Sağlıklı çevre yatırımlarının hazırlanmasını kolaylaştırmak.

Bu amaçların hepsi son derece geniş bir kapsama sahip olup, çok çeşitli sektörleri de içine almaktadır. Program Yönlendirme Komitesi, Ulusal Koordinatörler, destekleyen kuruluş temsilcileri, gönüllü kuruluşların ve ticari sektörün temsilcilerinden oluşur. Eğer Karadeniz Çevre Programı uzun vadeli bir Eylem Planı'na yol açacaksa bu programın amaçlarını gerçekleştirecek bir mekanizmaya ihtiyaç olduğu açıktır. Karadeniz'e kıyısı olan ülkelerin sadece merkezi programa katkıda bulunmalarını beklemek yerine, bölgede belirli görevleri koordine edecek temel personel ve alt yapıya şimdiden sahip olan ulusal kurumlardan meydana gelen "Eylem Merkezleri"'ne dayalı bir dizi Çalışma Grubu'nu teşvik etme kararı almıştır⁹⁰.

VI- Eylem Merkezleri ve Çalışma Grupları

Programa göre oluşturulacak olan bu merkezlere her hükümet ev sahipliği yapmayı üstlenmiştir. Böylece maliyetler en az fon transferi ile bölüşülmüş olacaktır. Çalışma gruplarında da her ülkeden en az bir uzman ve gerektiği kadar ek uzman bulunacaktır. Normal olarak yılda iki kez toplanacak olan çalışma grupları eyleme yönelik olacak ve yıllık faaliyetlerinin en az birisi seminer, eğitim, grup çalışması veya pilot çalışma şeklinde olacaktır⁹¹.

⁹⁰Mee, Laurance: s. 31.

⁹¹Mee, Laurance: s.32.

Planlanan çalışmalar için üç yıllık dönemde yaklaşık 31 milyon dolarlık bir kaynağa ihtiyaç duyulacağı tahmin edilmektedir. Üç yıllık pilot dönem sonrasında projenin 7 yıl sürecek ve birinci aşamada hazırlanan yatırım çalışmalarının uygulamaya geçirileceği ikinci bir aşamasının başlatılması hedeflenmektedir⁹².

Eylem Planı, İstanbul Komisyonu ve Sekretarya dahil olmak üzere bağlı organların, Bükreş Sözleşmesi uyarınca Ocak 1997'ye kadar tam olarak faaliyete geçmiş olmasını, bunun için de Karadeniz ülkelerinin, gerekli mali ve diğer kaynakları sağlamasını öngörmektedir.

Bu Stratejik Eylem Planı'nı uygulamayı kabul etmiş olan İstanbul Komisyonu, Aralık 1977 tarihine kadar bu Stratejik Eylem Planı'nın uygulanmasına ilişkin belirli projeler ve süreçlere destek sağlamak için bir organ oluşturmaya davet edilmektedir.

İstanbul Komisyonu'nun Karadeniz kurumsal ağının bölümleri arasındaki iletişimi kolaylaştırmak amacıyla kurulmuş olan elektronik iletişim sisteminin işletilmesi ve bakımı için Karadeniz Çevre Programı Koordinasyon Birimi'nden (PKB) sorumlulukları devralması tavsiye edilmektedir.

İstanbul Komisyonu'nun Ocak 1977'ye kadar Karadeniz Çevre Programı Çalışma Gruplarının mevcut yapısına dayalı olarak Stratejik Eylem Planının uygulanmasında kendisine yardımcı olacak tali organları oluşturması tavsiye edilmektedir.

İstanbul Komisyonu'nun aşağıdaki Danışma Gruplarını tali organları olarak oluşturması tavsiye edilmektedir.

⁹²Yavuz, Hülya: s. 52.

DANIŞMA GRUPLARI

I- Danışma gruplarının amacı

Danışma gruplarının varlık nedeni Komisyon'a bu Karadeniz Stratejik Eylem Planının ve Bükreş Sözleşmesi'nin uygulanması açısından büyük önem taşıyan bilgileri sağlamak ve tavsiyelerde bulunmaktır. Gruplar her türlü durumda görevlerinin bir parçası olarak Komisyondan gelen tavsiye taleplerini karşılayacak ve kendi inisiyatiflerine bağlı olarak Komisyon'un incelemesi için öneriler hazırlayacaklardır. Bu gruplarda bütün Karadeniz ülkelerindeki odak noktalarından uzmanlar bulunacaktır. Danışma grupları kendilerinin veya komisyonun gerekli gördüğü başka uzmanlar, organlar ve kuruluşlarla yakın ilişki içinde çalışacaktır. İlgili hükümet dışı kuruluşların katılımı, özellikle grupların sorumluluğunda bulunan bütün odak noktalarında kamuoyunun katılımının ve bilinçlendirilmesinin iyileştirilmesi amacıyla teşvik edilmektedir. Gruplarda mümkün olduğunca aşağıdaki alanlarda uzmanların bulunmasına özel önem verilmelidir.

- çevre hukuku
- çevre ekonomisi ve
- halkın bilinçlendirilmesi

Her danışma grubu, bölge içinde uzmanlık ve kurumsal kapasitesini en iyi şekilde kullanmak için çaba harcayacak ve Komisyon tarafından yıllık olarak onaylanan çalışma planı içerisinde uygun göreceği herhangi bir uzman veya kuruluşa özel görevler verebilecektir.

Komisyon Sekreteryası, teknik uzmanlık alanına göre görevlendireceği Sekreteryaya görevlileri kanalıyla danışma gruplarının genel koordinasyonunu sağlayacaktır.

Danışma Grupları gerekli program desteğinin ve çalışmalar için pratik teknik desteğin sağlanmasını koordine edecek olan Faaliyet Merkezleri tarafından desteklenecektir. Faaliyet Merkezleri başlangıçta Karadeniz Hükümetleri'nin 'yni katkıları ve çeşitli donerlerden sağlanan ilave finansman desteği ile Karadeniz Çevre Programı tarafından kurulan merkezlere dayalı olacaktır.

Danışma Grupları, mümkün olduğunca birbirleriyle irtibatta bulunacaklar ve özellikle kirliliğin değerlendirilmesi, balıkçılığın geliştirilmesi ve çevresel etki değerlendirmesi gibi konularda zaman zaman karma gruplar oluşturarak çalışabileceklerdir.

A- "Gemiciliğin Çevreye ve Emniyete İlişkin Yönleri Konusundaki Danışma Grubu" (Bulgaristan, Varna)

Bu Grup, petrol veya diğer tehlikeli maddelerin çıkarılması, deniz yoluyla nakliyesi, bulundurulması ve depolanmasına ilişkin bölgesel yaklaşımı koordine edecektir. Ayrıca Komisyon, Stratejik Eylem Planında belirtilen ve Marpol Sözleşmesinin uygulanmasına ilişkin bölgesel hususları koordine edecektir. Ayrıca Stratejik Eylem Planında tanımlanan liman devleti kontrol usülerinin ayrıntılarının hazırlanmasına yardımcı olacaktır. Hem uluslararası alanda hem de ilgili ulusal odak noktaları içinde Çevre ve Ulaştırma Bakanları arasında güçlü bir çalışma ilişkisi kurulmasına özel önem verilecektir. Grup bütün ilgili kuruluşlar ve resmi organlarla, uluslararası örgütler (IMO, WMO, IOC) ve özel sektörle (deniz taşımacılığı, petrol ve gaz sanayileri) ile yakın işbirliği içinde olacaktır.

B- “Kirliliğin İzlenmesi ve Değerlendirilmesi Konusundaki Danışma Grubu” (Ukrayna, Odessa)

Bu Grubun çalışmaları, bölgesel olarak koordine edilen bir “Ulusal Durum ve Eğilim İzleme Programları” ağının oluşturulması ve daha sonra Çevresel Kalite Hedeflerinin Geliştirilmesi üzerinde yoğunlaşacaktır. Grup, özellikle şu hizmetleri sağlayacaktır.

- (1) Çevresel kimyasal analiz için Kalite Teminat/ Kalite Kontrol hizmetleri
- (2) Pilot izleme faaliyetlerinin koordinasyonu
- (3) İzleme konusunda bölgesel eğitim tatbikatlarının koordinasyonu
- (4) Karadeniz’de farklı su kullanımları için ortak çevresel hedefler ve standartlar geliştirilmesi için bölgesel çok branşlı uzman danışmanlarının koordinasyonu. Grup, bölgesel izleme stratejisine dahil edilecek kirliliğin biyolojik etkilerinin izlenmesine ilişkin bölge çapında bir program hazırlanması için Balıkçılık ve Diğer Canlı Deniz Kaynakları konusundaki Danışma Grubuyla yakın işbirliği içinde çalışacaktır. Grup bütün Karadeniz ülkelerindeki Ulusal İzleme Ağları ve araştırma kuruluşları ve Uluslararası Atom Enerjisi Ajansının (IAEA)⁹³ Deniz Çevresi Labatuarı, Hükümetlerarası Oşinografi Komisyonu’nun (IOC) Uzman Grupları, UNEP, WHO ve WMO gibi uluslararası araştırma program, proje ve organları ile işbirliği yapacaktır.

⁹³ Demircan, Sunay; “Karadeniz’in Kurtarılması için Uluslararası Girişimler ve Gönüllü Örgütlerin Rolü”, Karadeniz’in Kirlenmesi ve Korunması Kongresi Bildiriler, Kırsal Çevre ve Ormancılık Sorunları Araştırma Derneği Yayını, 1995 Trabzon, s. 109.

Yukarıda sözü geçen kuruluşlardan IAEA Karadeniz'deki radyoaktif kirliliğin saptanması ve kontrolü için bir çalışma programı (CRP- Coordinated Research Programme) başlattı. Özellikle bölgede bulunan nükleer tesislerin riskleri ve atık suların depolanması problemleri de bu çalışma programında araştırılacaktır.

CRP'nin başlıca konuları ise;

- Karadeniz'de radyoaktivitenin zararlarının saptanması
- Radyoaktif kirliliğin gidişatının değerlendirilmesi, gelecekte ortaya çıkabilecek zararların belirlenmesi
- Okyanuslarda kirliliğin taşınması ve radyoaktif kalıntılar üzerine bir araştırma

gibi konuları kapsamaktadır

C- “Kara Kökenli Kirliliğin Kontrolü Konusundaki Danışma Grubu” (İstanbul, Türkiye)

Bu Grup, karasal kaynaklardan kaynaklanan kirletici madde boşaltımlarının (doğrudan boşaltma, nehir girdileri ve atmosferik birikimler de dahil olmak üzere emisyon kaynakları) değerlendirilmesi ve kontrolüne ilişkin eylemler konusunda teknik destek sağlayacaktır. Grubun göstereceği faaliyet alanları;

- 1) Kirletici boşaltımların ölçülmesi için daha sağlıklı ve güvenilir yöntemlerin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması
- 2) Boşaltımlar konusunda Ulusal Odak Noktalarından veri toplanması
- 3) İzin usullerinin iyileştirilmesine yönelik faaliyetlerin koordinasyonu

- 4) İzin verilen düzeylerin/emisyon standartlarının belirlenmesi için bilimsel kriterlerin oluşturulmasına yardımcı olmak üzere kirlilik boşaltım modellerinin ve senaryolarının geliştirilmesi/uyumlaştırılması
- 5) WHO ile yakın işbirliği içinde deniz suyunun ve plajların kalitesinin izlenmesi ve toplanan bilgilerin insan sağlığı üzerindeki etkilere ilişkin olarak değerlendirilmesine yönelik programların koordinasyonu

Grubun başlıca ortakları bölgesel kirlilik müfettişleri (veya eşdeğerleri) ve uluslararası düzeyde Kara Kökenli Faaliyetlerin Kontrolü için Küresel Eylem Planı Sekreteryası olacaktır.

D- "Bütünleştirilmiş Kıyı Bölgesi Yönetimi İçin Ortak Metodoloji Geliştirilmesi Konusundaki Danışma Grubu" (Rusya, Krasnodar)

Bu Grup, Karadeniz ülkelerinin kıyı bölgelerinde turistler tarafından dinlenme amacıyla kullanım da dahil olmak üzere, sürdürülebilir kaynak kullanımının sağlanmasına yönelik olarak bilgi ve deneyim değişimini kolaylaştıracak ve özellikle piyasa ekonomisine geçişten kaynaklanan çevreye yönelik tehditler açısından kıyı bölgesi yönetimi için metodolojiler geliştirecektir. Grup, bütünleştirilmiş kıyı bölgesi yönetimi alanında Komisyon'a tavsiye taslaklarının hazırlanmasını koordine edecek ve denetleyecek ve ortak metodolojiye dayalı olarak "En İyi Mevcut Teknoloji" ve "En İyi Çevresel Uygulamalar" gibi çağdaş çevre yönetimi ilkelerinin uygulamaya konulmasına yardımcı olacaktır. Grup, kararlaştırılan ortak ilkeler ve Karadeniz ülkelerinde kazanılan deneyimler ve başarılarla dayalı olarak Bölgesel Bütünleştirilmiş Kıyı Bölgesi Yönetimi Programının hazırlanmasını

koordine edecek ve ulusal programların hazırlanması için yardımcı olacaktır. Bu grup, OECD ve diğer uluslararası kuruluşlarla çok yakın işbirliği içinde çalışacaktır.

E- “Biyolojik Çeşitliliğin Korunması Konusundaki Danışma Grubu”

(Gürcüstan)

Bu Grup, Odessa Deklarasyonu, Karadeniz Stratejik Eylem Planı, BM Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi ve Pan-Avrupa Peyzaj ve Biyolojik Çeşitlilik Stratejisi hükümlerine göre Karadeniz’de biyolojik çeşitliliğin korunması için alınan önlemler için koordinasyon ve teknik destek sağlayacaktır. Grup, eğilimleri değerlendirmek ve düzeltici önlem tavsiyesinde bulunmak için biyolojik çeşitlilik envanterleri hazırlayacak ve bunları düzenli olarak güncelleştirecektir. Grup ayrıca biyolojik çeşitlilikteki değişikliklerin tarihi kayıtlarını toplayacaktır (Karadeniz için bol miktarda bilgi mevcuttur). Grup, bir Bölgesel Biyolojik Çeşitlilik Koruma Stratejisi yanı sıra Karadeniz’in Kirliliğe Karşı Korunması Sözleşmesi’ne ek oluşturmak üzere Taslak Biyolojik Çeşitlilik ve Peyzaj Koruma Protokolü hazırlayacaktır. Grup, yok olma tehlikesi ile karşı karşıya bulunan türler için Kırmızı Veri Kitabı hazırlanmasını koordine edecektir.

F- “Balıkçılık ve Diğer Canlı Deniz Kaynakları Konusundaki Danışma Grubu” (Romanya, Köstence)

Bu Grup, esas olarak deniz ekosistemlerinin korunması ve restorasyonu konularında teknik destek sağlamak ve faaliyetleri koordine etmek üzere görev yapacaktır. Bununla birlikte, Balıkçılık Sözleşmesi kabul edilinceye dek,

Danışma Grubu tutulan balık miktarı, stoklar, kurulu kapasite ve suda ürün yetiştirme projeleri konusunda emel bilgileri derleyecektir. Bu veriler bütün ulusal makamlardan toplanacak ve bölgedeki üretim ve stoklarda geçmişte meydana gelen değişiklikleri ve bunun deniz ekosistemindeki değişikliklerle bağlantısını belgelemek için tarihsel kayıtları saptayacaktır. Gelecekteki yönetim stratejilerini ve gelecekteki Balıkçılık Sözleşmesinin uygulanmasında kullanılacak temel bilgi kaynağını bu veriler oluşturacaktır. Grup öneriler geliştirecek ve mümkün olduğu takdirde şu faaliyetleri koordine edecektir.

- 1) Yaşayan deniz kaynaklarının sürdürülebilir kullanımını amaçlayan bir hukuki ve kurumsal çerçevenin bölgesel düzeyde uyumlaştırılması
- 2) Bölgesel bir yaklaşıma dayalı olarak Karadeniz balıkçılık kaynaklarını iyileştirilmesi
- 3) Yaşayan kaynakların rehabilite edilmesi için projelerin geliştirilmesi
- 4) Biyolojik çeşitliliğe zarar vermeyen suda ürün yetiştirme yöntemleri için özel projeler geliştirilmesi

Grup, bölgesel ve uluslararası kuruluşlar (Akdeniz Balıkçılık Konseyi-GFCM) gibi resmi organlarla özel sektörle işbirliği yapacaktır.

G- “Bilgi ve Veri Değişimi Danışma Grubu” (Bu Danışma Grubu Komisyon Sekreterliği tarafından koordine edilecektir)

Bu Grup, çalışmasını bilgi değişimi ve veri değişiminin geliştirilmesinde yoğunlaştıracak ve aşağıdaki özel ödevlerden sorumlu olacaktır.

- 1) Varolan Karadeniz bilgi sistemini ve Karadeniz coğrafik bilgi sistemini güncelleştirmek
- 2) Karadeniz bibliyografisini güncelleştirme
- 3) Meta data değişimi dahil olmak üzere, bilgi ve veri değişimi için evre Bakanlıklarına ve temel veri merkezleri için Web Server'lara kadar internet bağlantısının geliştirilmesi ve e-mail network2lerin ulaştırılması
- 4) WDC, GRID ve diğerleri gibi ana Dünya veri merkezlerinden gelen veri dizilerini, kamu kullanımına açık tarihi verilerin kopyalarını ve Komisyon'un kileri içeren, değişik uluslararası programlardan elde edilen yeni veri dizilerini, çevresel veri hakkındaki meta level bilgiyi (verinin nasıl yerleştirileceği) comprise eden bölgesel internet imkanının geliştirilmesi
- 5) Karadeniz bölgesindeki değişik uluslararası programlarıyla veri değişimi ve işbirliği (NATO-TU, EROS-21, CoMBLACK, gibi)
- 6) NGO Network'yle veri değişimi ve işbirliği
- 7) Veri değişiminde eğitim organizasyonu ve
- 8) Bölgedeki diğer networklerle yardımlaşma

Yukarıda bahsi geçen NATO-TU programının kaynaęı⁹⁴ NATO'nun SfS (science for stability)'dan gelmektedir. evre koruma konusunda bilimsel programlar geliştirmeye başlayan NATO zellikle Türkiye, Portekiz ve Yunanistan'ın yaptığı bilimsel proje ve çalışmalara destek sağlamaktadır.

NATO Temmuz 1993'te 1.2 milyon dolar destekle 5 yıllık bir araştırma projesi başlatma kararı aldı. Bir tür "entegre yönetim modeli" olarak düşünebileceğimiz bu programa (NATO-TU Black Sea) adı verildi. Bu proje NATO üyesi ülkeler ile Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri arasında işbirliği sağlayacak olan SfS projesidir. ODTÜ Deniz Bilimleri Enstitüsü tarafından yönetilecek olan projeye Romanya, Bulgaristan, Gürcüstan ve Rusya'dan enstitüler katılacaklardır. NATO-TU Karadeniz'in en önemli konusu, Karadeniz'in ekosistem modelinin çıkarılmasıdır. Projenin çalışma alanları ise;

- Karşılıklı bilimsel eğitim, kısa kurslar, labatuvar gezileri, seminerler ve toplantılar düzenlenmesi.
- Projede karşılıklı olarak tüm Karadeniz ülkelerinin standart bilimsel veriler elde etmesi, izleme aktivitelerinin karşılaştırılabilir düzeyde olması (veri standardizasyonu).
- Bütün Karadeniz ülkelerinde genel bir data işletim-iletişim sistemi kurmak, projenin hedeflerine uygun olarak çevresel ve oşinografik dataları toplamak.
- Uydu fotoğraflarından yararlanarak seçilmiş bölgelerde yoğun çalışma ve gözlemler yapmak gibi.

EROS 2000⁹⁵, e gelince; çalışmalarını Tuna nehri ve deltasında yaptığı için Türkiye'nin içinde bulunmadığı bir çalışmadır.

EROS 2000 Tuna nehri ile Kuzeybatı Karadeniz arasındaki Burgaz'an Sivastopal' kadar olan bölgelerin karılıklı etkilerini araştırmakta olup, genel

⁹⁴ Bkz.; Demircan, Sunay; "Karadeniz'in Kurtarılması için Uluslararası Girişimler ve Gönüllü Örgütlerin Rolü", Karadeniz'in Kirlenmesi ve Korunması Kongresi Bildiriler, Kırsal Çevre ve Ormancılık Sorunları Araştırma Derneği Yayını, 1995 Trabzon, s. 110.

⁹⁵ Demircan; s. 110.

konusu ise; ötrofikasyon, bulaşıcılar, partikül transferi, sedimantasyon ve Kuzeybatı Karadeniz’de doğal gaz üretimi problemlerinin çözümünde gelişme sağlamak, ayrıca ırmak ve deniz ekosisteminin hidrodinamik-biyokimyasal değişimini izlemek, kirlilikle beraber görülen değişiklikleri saptamaktır.

İstanbul Komisyonu’nun Danışma Gruplarının durumunu ve görevlerini düzenli olarak gözden geçirmesi ve bu Stratejik Eylem Planının uygulanması amacıyla geçici gruplar oluşturması tavsiye edilmektedir.

Ulusal ve bölgesel araştırma kuruluşlarının⁹⁶ çalışmalarının güçlendirilmesi ve koordine edilmesi için İstanbul Komisyonu’nun bibliyografya, veri kaynakları ve araştırma grupları konusunda bilgi değişimine ilişkin takas mekanizması için sorumlulukları PKB’den alması tavsiye edilmektedir. Buna ilave olarak İstanbul Komisyonu’nun işbu Stratejik Eylem Planının amaçları ile ilgili konularda altı ayda bir araştırma konferansları düzenlemesi tavsiye edilmektedir. Bu konferansların ilki için Haziran 1998 öngörülmekte.

⁹⁶ Bkz. Environmental non-Governmental Organisations in: Bulgaria, Georgia, Romania, Russia, Turkey, Ukraine, compiled and edited by Liviu MATENCO and Bogdan PARANICI, Bucharest, ROMANIA, 1996.

İKİNCİ BÖLÜM

SÖZLEŞMENİN UYGULANMASI

(KARADENİZ'İN REHABİLİTASYONU VE KORUNMASI İÇİN STRATEJİK EYLEM PLANI⁹⁷)

Bulgaristan, Gürcüstan, Romanya, Rusya Federasyon'u Türkiye Cumhuriyeti ve Ukrayna, Bükreş Sözleşmesi ve Odessa Deklarasyonu'nda belirtildiği şekilde Karadeniz ekosisteminin rehabilite edilmesi ve korunması ve kaynaklarının sürdürülebilir şekilde geliştirilmesi konusundaki kararlılıklarını göstererek olumlu adımlar atmaya başlamışlar, Karadeniz Çevresinin Korunması Sözleşmesi, kağıt üzerinde kalmayan, kısır çekişmelerin yaşanmadığı bir birlikteliğin görüldüğü Sözleşme görünümüne girmiştir.

I- Genel Hazırlık

Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Deklarasyonu (Rio Deklarasyonu) ve Gündem 21, bu ülkeler tarafından gerekli şekilde göz önüne alınmış; diğer hususların yanı sıra Bükreş Sözleşmesi ve Odessa Deklarasyonu'nun uygulanmasını desteklemek amacıyla Karadeniz Çevre Programı çerçevesinde atılan adımlar aracılığı ile Karadeniz bölgesinde sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesine yönelik olarak olumlu ilerlemeler kaydedilmeye başlanmıştır.

⁹⁷ 30-31 Ekim 1996 tarihlerinde İstanbul'da Karadeniz Ülkeleri Çevre Bakanları Konferansı'nda kabul edildi.

(Strategic Action Plan for the Rehabilitation and Protection of the Black Sea)

Karadeniz'e akan nehirlerin, özellikle Tuna, Dinyeper ve Don'un sularının rehabilite edilmesi ve korunması amacıyla da uluslararası girişimler başlatılmıştır.

Karadeniz çevresinin korunması için bağlantı kurulabilecek olan, ilgili uluslararası sözleşmelerin onaylanması veya bunlara taraf olunması için girişimler başlatılmış Sözleşme ve Protokollerde konuyla ilgili maddelere yer verilerek yükümlülükler getirilmiştir.

Karadeniz'in Yaşayan Kaynaklarının Korunması ve Balıkçılık Sözleşmesi'nin kabul edilmesi amacıyla da çalışmalar başlatılmıştır.

Karadeniz devletleri arasında başlayan Karadeniz çevresinin korunması yönündeki çalışmalar hükümet dışı örgütleri de bu yönde teşvik etmiş, sadece bu amaç için de NGO'lar kurulmuştur. Gerçi, bu NGO'ların büyük bir kısmı SSCB'nin dağılmasından sonraki dönemde ne kadar demokratik olduklarını göstermek için çoğu devlet eliyle bir günde onlarca kurulmuş olsa da⁹⁸ bizce sonuçta oldukça olumlu bir gelişme olarak kabul edilebilir.

Tabii şu ana kadar, Karadeniz'in ekosistemi ve kaynaklarında sınırlı iyileşme olduğunu göz önüne alarak, kaygı duymaya devam etmekten başka seçenek yok gibi gözükmektedir. Bu da Karadeniz'in ekosisteminin rehabilitasyonu ve korunması ve kaynaklarını sürdürülebilir kullanımının sağlanması amacıyla ulusal ve bölgesel düzeylerde başka somut adımlar atılması konusunda bölge ülkeleri arasında giderek önem kazanan bir görüş birliği oluşmuştur.

21-22 Nisan 1992 tarihlerinde Bükreş'te yapılan Karadeniz'in Korunması amacıyla konusundaki Diplomatik Konferans'ta kabul edilen 3

⁹⁸ Demican: s.110 vd.

numaralı karar 6-7 Nisan 1993 tarihlerinde Odessa'da yapılan Karadeniz'in Korunması Deklarasyonu konusundaki Bakanlar Toplantısının Nihai Belgesi'nde bir stratejik eylem planı hazırlanması öngörülmüş olup 30-31 Ekim 1996 tarihlerinde bu Eylem Planı Karadeniz Ülkeleri Çevre Bakanları Konferansında kabul edilmiştir.

Bu Eylem Planında daha önce açıklanmış olan Karadeniz ortamının durumu irdelenmiş olup, Karadeniz ülkeleri arasında izlenecek olan politika ve eylemler belirlenmeye çalışılmıştır. Böylece Karadeniz çevresinin korunmasında çalışmalar gittikçe artan oranda ciddiyetle işlerlik kazanmaya başlamış olmaktadır. Şu an için konuda en önemli belge olan Eylem Planı ve konularını incelemek oldukça yararlı olacaktır.

A) Ortak Eylemin Temelleri

1- İlkeler

•Bu Eylem Planında ilk olarak Karadeniz ekosisteminin taşıma kapasitesinin geçilmemesi veya gelecek nesillerin çıkarlarının zarar görmemesini sağlayan sürdürülebilir kalkınma kavramının uygulanması öngörülmektedir

•Sözkonusu faaliyet ile etkiler arasında bir neden sonuç ilişkisi olduğunu gösteren kesin bir kanıt olmaması durumunda bile bir faaliyetin insan sağlığı için tehlike yaratabileceği, yaşayan kaynaklara ve deniz ekosistemlerine zarar verebileceği, turizm tesislerinde tahribat yapabileceği veya denizin diğer meşru kullanımlarını engelleyebileceği konusunda kaygı duymak için makul neden bulunduğu, önleyici önlemler alınmasını ve

bilgiler kesin, güvenilir veya yeterli olmadığında daha fazla dikkat gösterilmesini sağlayacak **ihtiyat ilkesi** benimsenecektir.

•Acil durum planlaması, çevresel etki değerlendirmesi ve stratejik çevresel değerlendirme (hükümet politikaları, programları ve planlarının değerlendirilmesine ilişkin) gibi **önleyici tedbirler** alınacaktır.

•**Temiz teknolojilerin kullanımı** teşvik edilecektir. Bunun için halen kullanılmakta olan yüksek atıklı ve atık üreten teknolojilerin aşamalı olarak üretimden kaldırılması gereklidir.

•Çevre dostu teknolojilerin ve faaliyetlerin uygulanması için diğer önlemlerin yanı sıra ekonomik teşvikler yoluyla sürdürülebilir kalkınmayı güçlendiren **ekonomik araçların kullanımı**; çevre dostu olmayan teknoloji ve faaliyetlerin devam ettirilmesini cesaretlendiren sübvansiyonların aşamalı olarak ortadan kaldırılması; kullanan ücret öder ve kirleten öder ilkesinin yürürlüğe konulmasının yanı sıra doğal kaynaklar ve çevresel muhasebenin uygulanması sağlanacaktır.

•Çevre ve sağlığa ilişkin kaygılar, turizm, kent planlaması, tarım, sınai kalkınma, balıkçılık ve su ürünleri yetiştirilmesine ilişkin olanlar gibi bütün ilgili politikalara dahil edilecektir.

•Bölgedeki deniz sınırı konularının çözüme kavuşturulmasına kadar Karadeniz ekosisteminin rehabilitasyonu ve korunmasını ve kaynaklarının sürdürülebilir şekilde yönetimini kolaylaştıran geçici düzenlemelerin benimsenmesi konusunda Karadeniz'de kıyısı bulunan ülkeler arasında yakın işbirliği yapılacaktır.

•Bütün Karadeniz havzası ülkeleri arasında, özellikle Karadeniz'e kıyısı bulunan ülkeler ve Tuna nehri havzası ülkeleri arasında işbirliği artırılabilecektir.

•Diğer yöntemlerin yanı sıra, kullanıcı ve mülkiyet haklarının belirlenmesi yoluyla ilgi gruplarının bu Stratejik Eylem Planı'nın uygulanmasına dahil edilmesi kolaylaştırılacaktır.

•**Şeffaflık ve kamu katılımı**, Karadeniz'in rehabilite edilmesi ve korunması amacıyla başlatılan çalışmalar konusundaki bilgilerin geniş ölçüde yayınlanması ve çıkar grupları da dahil olmak üzere kamunun, bu Stratejik Eylem Planı'na ilişkin karar alma ve uygulama sürecine katılma haklarını kullanmalarına imkan verilmesi yoluyla güçlendirilecektir.

2- Daha Kapsamlı İşbirliği

Karadeniz ülkeleri ayrı ayrı aşağıdaki faaliyetleri teşvik etmelidirler.

- a) Karadeniz ekosisteminin rehabilite edilmesi ve korunmasına ve Karadeniz kaynaklarının sürdürülebilir gelişmesine katkıda bulunan bölgesel organlar arasındaki eşgüdümün güçlendirilmesi. Bu organlar İstanbul Komisyonu ve bağlı organlarını, Karadeniz Ekonomik İşbirliği'ni (KEİ), Karadeniz Ekonomik İşbirliği Parlamenter Asamblesi'ni (KEİPA), gelecekte kurulacak Karadeniz Balıkçılık Komisyonu'nu ve NGO (hükümet dışı kuruluşlar) Forumu'nu kapsamaktadır.
- b) Bölgesel resmi organlar ve Bölgesel Gönüllü Kuruluşlar Forumu (NGO Forumu) arasında, müzakere sürecinin şeffaflığı, bilgi ve belgelerin yaygın biçimde dağıtımı ve mümkün olduğunda toplantılara serbest katılım yoluyla yakın işbirliği;
- c) Çok taraflı mali kuruluşlar, Avrupa Birliği, ikili yardım kuruluşları ve özel vakıflar dahil olmak üzere finansman sağlayan kuruluşların bu

Stratejik Eylem Planında tanımlanan ve Ulusal Karadeniz Stratejik Eylem Planlarında daha da geliştirilecek olan proje ve politikalar için finansman sağlanmasına yönelik faaliyetlerinin sıkı bir şekilde koordine edilmesi;

- d) Bu Stratejik Eylem Planı'nın uygulanmasında uzman BM Kuruluşları ve uluslararası hükümet dışı örgütler dahil olmak üzere ilgili uluslararası örgütlerle yakın işbirliği.

Bu Stratejik Eylem Planının amaçlarına ve hedeflerine ilişkin uluslararası anlaşmalar uygulanmalıdır, bunun henüz gerçekleştirilmemiş olması durumunda Karadeniz ülkelerinin bu tür anlaşmaları onaylaması veya taraf olması tavsiye edilmelidir. Ayrıca diğer uluslararası belgelerin uygulanması dikkate alınmalıdır.

II- Politika Eylemleri

Bükreş Sözleşmesi ve Odessa Deklarasyonu'nun tam olarak uygulanması ihtiyacı ve Sınırötesi Teşhis Analizi (TDA) ve Odessa Deklarasyonu'nun uygulanmasının değerlendirilmesini dikkate alarak, aşağıdaki politika önlemlerinin uygulanmasının önemini belirtmekte.

A. Kirliliğin Azaltılması

1- Kara kökenli kirlilik kaynakları

a) Nehirler

Karadeniz'deki ötrofikasyon sorununun çözülmesi için Karadeniz Havzasındaki bütün ülkelerle müzakare edilen bir "Karadeniz Havzası Çapında Strateji" oluşturulmalıdır. Bu Stratejinin amacı, üzerinde anlaşmaya varılan Karadeniz su kalitesi hedeflerine ulaşmaya kadar besi maddeleri yüklerinin aşamalı olarak azaltılmasına yönelik önlemler serisinin müzakere edilmesidir. Bu Havza Çapında Strateji, aynı zamanda Karadeniz'e taşınan diğer kirleticilerin özellikle petrolün azaltılmasının sağlanması için de gerekli olabilir. Tuna nehrinin, Karadeniz'e besi maddesi girdileri taşıyan en büyük kaynak olduğu dikkate alındığında bu nehir için besi maddelerinin azaltılmasına yönelik stratejilerin benimsenmesi zorunlu olmaktadır. Tuna Stratejik Eylem Planı hükümleri (1995 düzeylerinin sürdürülmesi), Karadeniz'deki ötrofikasyon sorununun çözülmesi için yetersiz olduğu açıktır.

b) Atmosferle taşınan kirlilik

Hava ile taşınan kirleticilere, özellikle sınırlar aşırı taşınımı söz konusu olan kirleticilere daha fazla dikkat edilmeli, bunları kaynaktan kontrol etmek için gerekli tedbirler alınmalıdır. Bu sorunun büyüklüğünün bir ön etüdü 1999 yılında tamamlanmalıdır.

c) Yüksek öncelikli nokta-kaynaklar

Kirletici boşaltımlarının azaltılması için yüksek öncelikli yerlerin (sıcak noktaların) bir listesi hazırlanmıştır. Bu liste, kararlaştırılan su kalitesi hedeflerine uygun olarak sıcak noktalardan kaynaklanan kirletici girdilerinin önemli ölçüde azaltılmasının gerçekleştirilmesine yönelik ulusal stratejilerin ve takvimlerin hazırlanması için temel oluşturacaktır. Girdilerde 2000 yılına kadar bu azalmanın gerçekleştirilmesi amacıyla aşağıdaki yöntem üzerinde anlaşmaya varılmıştır. Karadeniz'de kıyısı bulunan her ülke, kendi Ulusal Eylem Planı'nda kendi ülkesinde bulunan sıcak noktalardan kaynaklanan girdilerin azaltılması için stratejiler ve takvimler belirleyecektir. Yatırımların (politika değişiklikleri veya ekonomik yeniden yapılanmaya karşı) gerekli olduğu durumlarda belirli sıcak noktaların kapsama alınması için mümkün olduğunda finansör desteği ile ön yatırım ve yatırım araştırmaları yapılacaktır.

Belirlenmiş sıcak noktaların çözüme kavuşturulması konusunda kaydedilen ilerlemeye ilişkin ulusal raporlar İstanbul Komisyonu'na sunulacak ve 2000 ve 2005 yıllarında kapsamlı şekilde dağıtılacaktır. İstanbul Komisyonu, 2001 ve 2006 yıllarında yapılacak Bakanlar toplantıları için birleştirilmiş raporları zamanında hazırlayacaktır. Bu raporlar, her mahele ilişkin stratejide kaydedilen ilerlemelerin bir değerlendirmesini kapsayacaktır. Kaydedilen ilerlemenin, kararlaştırılan su kalitesi hedeflerine ulaşmada yetersiz olduğu anlaşılırsa, girdilerin azalmasına yönelik başka önlemler Bakanlar toplantılarında kararlaştırılacaktır.

d) Noktasal kaynakların düzenlenmesi

Her Karadeniz ülkesi tarafından Ocak 2000 tarihine kadar yüksek öncelikli nokta kaynaklara ilave olarak, yetersiz arıtılmış atık su boşaltmalarına

ilişkin kapsamlı ulusal araştırmalar hazırlanacaktır. Bu faaliyetin, İstanbul Komisyonu tarafından Kirliliğin Kontrolü konusundaki Danışma Grubu aracılığı ile koordine edilmesi tavsiye edilmektedir. Bu araştırmalar, kamu sağlığı, çevre ve rekreasyon konusundaki ulusal ve bölgesel yararların yanı sıra, bu tür tesislerin kurulmasının ekonomik maliyetini analiz etmelidir. Bu araştırmalar 2006 yılına kadar büyük kentsel alanlardan yeterli düzeyde arıtılmamış atık su girdilerinin önemli ölçüde azaltılmasının uygulanması ve karar alınması için bir temel oluşturacaktır.

Bükreş Sözleşmesi'nin ekini oluşturan Kara Kökenli Kirleticiler Protokolü'nün uygulanması ve genel olarak kirletici girdilerinin aşamalı olarak azaltılması ve küresel öneme sahip kalıcı kirleticilerin (POPlar) bertaraf edilmesi için aşağıdaki önlemler alınmalıdır.

- a) Su kalitesi hedefleri, su kullanımı (içme suyu, plaj suları, su ürünleri yetiştirme yerleri, limanlar vs.) amaçlarına uyumlu hale getirilmelidir. İstanbul Komisyonu'nun Kirliliğin Kontrolü konusundaki Danışma Grubu'nun tavsiyeleri üzerine bu tür uyumlaştırılmış su kalitesi hedeflerini ve gerektiğinde standartlarını 1998 ortasına kadar kabul etmesi tavsiye edilmektedir. Ayrıca, bu hedefler, beş yılda bir kapsamlı bir incelemeye tabi tutulmalıdır.
- b) Noktasal kaynaklarda çıkış suyunun fiili boşaltılma durumunu izlemek için kullanılan usuller, birbiriyle uyumlu hale getirilmelidir. İstanbul Komisyonu'nun Kirliliğin Kontrolü konusundaki Danışma Grubu'nun tavsiyeleri üzerine bu usulleri 1998 ortasına kadar kabul etmesi tavsiye edilmektedir.
- c) Her Karadeniz ülkesi, kendi hukuk sistemi uyarınca nokta kaynaklardan boşaltımların düzenlenmesi için gerekli yasa ve mekanizmaları 1999 yılına kadar kabul etmek ve uygulamak için

gayret gösterecektir. boşaltımların düzenlenmesi bir ruhsat verme sistemi esasına göre yapılacaktır. Bu sistemle uyumlaştırılmış su kalitesi hedefleri uygulanabilecek ve kirleten öder ilkesine göre çıkış suları için ücret alınması mümkün olabilecektir.

- d) Her Karadeniz ülkesi, kendi hukuk sistemine uygun olarak 1999 yılına kadar etkili uygulama mekanizmalarını kabul etmek ve uygulamak için gayret gösterecektir.
- e) Bu fıkroda kararlaştırılan eylemlerin uygulanmasını garanti altına almak için her Karadeniz ülkesi, ruhsat verme, izleme ve uygulamadan sorumlu ulusal kuruluşlarının yeterli personele sahip olmasını ve bunlar için gerekli kaynakların bulunmasını sağlayacaktır. Gerektiğinde yerel kuruluşlarda eğitim kursları düzenlenecektir.
- f) Her Karadeniz ülkesi, kirletenlerin, mevzuata uymamaları halinde ödeme yapmalarını sağlayan politikaların yürürlüğe konması hususunu değerlendirmeye almalıdır. Çevre dostu üretim yöntemlerinin veya kirletici girdilerini azaltan başka yenilikçi yöntemlerin uygulanması, ekonomik teşvikler yoluyla da cesaretlendirilebilir.

2- Gemi kaynaklı kirlilik

MARPOL 1973/78, özellikle özel alanlara ilişkin hükümlerinin yürürlüğe girmesi amacıyla Karadeniz ülkeleri tarafından 2000 yılına kadar daha etkin bir şekilde uygulanacaktır.

Karadeniz limanlarındaki trafikte meydana gelen hızlı artış nedeniyle MARPOL Özel Bölge şartlarına uyulması için liman kabul tesislerinin kapasitesinin genişletilmesi gerekmektedir. Çöp için Aralık 1999; petrol için Aralık 2000; ve kimyevi maddeler için Aralık 2002'ye kadar liman kabul tesisleri kurulacaktır. Bu tesislerin kullanılması zorunlu tutulacaktır. Liman kabul tesislerinin kurulması sırasında özel sektörle yakın işbirliği yapılacak , IMO'nun tavsiyeleri istenecek ve Karadeniz Çevre Programı ve Avrupa Birliği tarafından gerçekleştirilen araştırmanın sonuçları dikkate alınacaktır.

Liman Devleti Denetimi konusunda bir Mutabakat zaptının kabul edilmesi ile Karadeniz bölgesinde uyumlu bir liman devleti denetimi oluşturulacaktır. İstanbul Komisyonu'nun bu Mutabakat Zaptı'nı, Gemiciliğin Çevresel ve Güvenlik Yönleri konusundaki Danışma Grubu'nun tavsiyelerine dayanarak Aralık 1998 tarihine kadar kabul etmesi tavsiye edilmektedir.

Karadeniz ülkeleri, uluslararası hukuka uygun olarak gemilerin Karadeniz'de yaptığı yasadışı boşaltımların azaltılması amacıyla kendi kural koyma ve uygulatma yetkilerini tam olarak kullanmalarına imkan veren gerekli adımları atacaktırlar.

Karadeniz bölgesi için para cezaları da dahil olmak üzere uyumlu bir uygulatma sistemi geliştirilecektir. İstanbul Komisyonu'nun, Gemiciliğin Çevre ve Emniyet Yönleri konusundaki Danışma Grubu'nun önerilerine dayanarak bu sistemi Aralık 1998'e kadar kabul etmesi tavsiye edilmektedir. Bu sistemin temel amacı, yasa dışı boşaltımlar için caydırıcılık işlevi görmesi ve gerektiğinde yasa dışı boşaltım yapanlara karşı uygulatma önlemlerinin gerçekleştirilmesidir.

Karadeniz ülkeleri, gemilerin safra boşaltmaları yoluyla Karadeniz'e yabancı türlerin girişinin önlenmesi konusunda alınacak önlemlere ilişkin kapsamlı bir araştırma yapılması için 1997 yılında IMO'ya ortak bir öneri

sunacaklardır. Bölgedeki diğer denizlere göçeden bu türlerin yarattığı tehlike dikkate alınarak Hazar Denizi ve Akdeniz’de kıyısı bulunan ülkelerle danışmalarda bulunulacaktır.

3- Atıkların kontrolsüz atılmasından kaynaklanan kirlilik

Aralık 1996 tarihine kadar şehir çöplerinin deniz, sahil ve haliçlere atılması konusunda genel bir yasak getirilecektir. Her Karadeniz ülkesi, Aralık 1999 tarihine kadar, bu yasağın kapsamlı bir şekilde uygulanma yöntemlerini ortaya koyan bir plan hazırlayacaktır.

Karadeniz’de yasadışı atık boşaltma faaliyetleri bir kaygı kaynağı oluşturmaktadır. Karadeniz ülkeleri, tek tek ve birlikte, meydana gelebilecek herhangi bir kontrolsüz atık boşaltma faaliyetini denetlemek amacıyla önlemler alacaklardır.

Karadeniz ülkeleri, İstanbul Komisyonu, aracılığı ile ve Bükreş Sözleşmesi’nin ekini oluşturan Atık Boşaltma Protokolü’nün 3. Maddesi uyarınca tarama çamurlarındaki eser kirleticilerin derişim düzeylerini Şubat 1998 tarihine kadar belirleyeceklerdir.

Karadeniz ülkeleri, daha sonra yapılan değişiklikler dahil olmak üzere 1972 Londra Sözleşmesi uyarınca Bükreş Sözleşmesi’nin ekini oluşturan Atık Boşaltma Protokolü’nde değişiklik yapılması hususunu inceleyeceklerdir.

4- Atık yönetimi

Karadeniz’e kıyısı olan ülkeler, atıkların azaltılması, geri kazanılması ve yeniden kullanımı konularına da gereken önemi verecek şekilde güvenilir

katı atık yönetim politikaları geliştirme ve uygulama konusunda işbirliği yapacaklardır.

5- Tehlikeli atıkların Sınır ötesi hareketleri

Karadeniz ülkeleri, başka gecikmeye mahal vermeden İstanbul Komisyonu Aracılığı ile ve Karadeniz'in Kirliliğe Karşı Korunması konusundaki Diplomatik Konferans'ta kabul edilen 1 sayılı Karar uyarınca, tehlikeli atıkların sınır ötesi hareketleri ve bunların yasadışı nakline karşı mücadele işbirliği konusunda Bükreş Sözleşmesi'nin ekini oluşturacak bir Protokol metnini tamamlayacak ve kabul edeceklerdir.

6- Acil durum planlaması ve acil durum önlemleri

Acil durum planlaması ve acil müdahale için Karadeniz Stratejisi oluşturulmalıdır. İstanbul Komisyonu'nun, Gemiciliğin Çevre ve Güvenlik Yönleri konusundaki Danışma Grubu'nun görüşleri çerçevesinde bu tür bir planı Aralık 1997'ye kadar kabul etmesi tavsiye edilmektedir. Bu strateji, Karadeniz ülkeleri içinde oluşturulan acil durum planlarının, yeterli şekilde koordine edilmesini sağlamak için bir temel oluşturmalıdır. Bu strateji aynı zamanda bölgesel acil durum planının geliştirilmesi için bir temel işlevi görecektir.

Gemileri ve açık deniz tesislerini kapsayan ulusal ve yerel acil durum planları, Aralık 1998 tarihine kadar iyileştirilmeli ve gerekli olduğunda kabul edilmelidir. Resmi kuruluşların, denizlerde acil bir durum meydana gelmesi durumunda üstlenecekleri sorumluluklar ve yükümlülükler, açık bir şekilde tanımlanmalıdır. IMO'nun rehber ilkelerinin yanı sıra Karadeniz Acil Durum

Planı talimatları dahil olmak üzere diğ er uluslararası kurallara göre ulusal acil durum planları geliştirilmelidir.

Bir Karadeniz Acil Durum Planı kabul edilmelidir. İstanbul Komisyonu'nun, Gemiciliğ in Çevre ve Güvenlik Yönleri konusundaki Danış ma Grubu'nun tavsiyeleri üzerine bu tür planı Aralık 2000'e kadar kabul etmesi tavsiye edilmektedir. Karadeniz Acil Durum Planı, ř u hususların uygunluğ unu sağlamalıdır. Acil durum teç hizatı, bildirim şek illeri ve petrol dök ülme verileri; dök ülmenin ç apının sınıflandırılması; sahilin tehlikelere karşı duyarlılığ ının değ erlendirilmesi yöntemleri; ve petrol hareketlerinin tahmini dahil olmak üzere dök ülme konusunda kara destek sistemleri. Bunlara ilave olarak; bölgesel olarak koordine edilen ulusal sınıflandırma ve risk değ erlendirme sistemleri geliştirilmelidir.

Ulusal acil durum müdahale kuruluş larının hızlı ve etkin bir şekilde harekete geçmesini sağlamak amacıyla her Karadeniz ülkesi, özel sektörle ve uygun olduğ unda uluslararası veya ikili kuruluş larla iş birliğ i içinde kendi ulusal kuruluş larının yeterli personele sahip olmasını ve bunlar için gerekli kaynakların bulunmasını sağlayacaktır.

Mümkün olduğ u ölçüde acil durum planlarının geliştirilmesi ve uygulanmasına ilişkin masrafların bu sektörler tarafından üstlenilmesinin sağlanması için gemicilik, petrol ve gaz sektörleri ile yakın iş birliğ i yapılmasına çalışılacaktır.

7- Kirleticilerin değ erlendirilmesi ve izlenmesi

1996 yılından baş lamak üzere her beş yılda bir "Karadeniz'de Kirliliğ in Durumu" baş lıklı bir rapor hazırlanacak ve yayınlanacaktır. Bu rapor,

eşgüdümlü kirlilik izleme ve değerlendirme programları aracılığı ile toplanan verilere dayalı olacaktır.

Biyolojik etki ölçümleri ve önemli kirleticilerin ölçümlerine dayalı bir Karadeniz İzleme Sistemi, Bükreş Sözleşmesi uyarınca oluşturulacaktır. Bu sistem, Ulusal Stratejik Eylem Planlarına dahil edilecek zorunlu ulusal izleme programları ve bir bağımsız kalite teminat sisteminin birleştirilmesinden oluşacaktır. İstanbul Komisyonu'nun, Kirliliğin Değerlendirilmesi konusundaki Danışma Grubu aracılığı ile 1998 yılına kadar bu tür bir kalite teminat sistemini geliştirmesi tavsiye edilmektedir.

Plaj suyu kalitesi için tek bir ölçüm yöntemi, ortak bir kalite teminat destekleme mekanizması ile birlikte geliştirilecektir. İstanbul Komisyonu'nun, Kirliliğin Kontrolü konusundaki Danışma Grubu aracılığı ile bu tek ölçüm yöntemini Aralık 1997 tarihine kadar geliştirmesi tavsiye edilmektedir. Plaj suyu kalite ölçümlerinden elde edilen verilerin en az yıllık olarak yayınlanması ve serbestçe değişim yoluyla şeffaflık teşvik edilmelidir.

Nokta kaynaklar, nehirler ve mümkün olduğunda dağılım kaynakları için gerçek ve tahmini kirletici boşaltım ölçümleri konusundaki veriler, 1996 yılından başlamak üzere her beş yılda bir derlenmeli ve serbestçe değiştirilmelidir. Kara Kaynaklı Kirliliğin Kontrolü konusundaki Danışma Grubu'nun, bu derleme çalışmalarını gelecekte yapması tavsiye edilmektedir.

B- Canlı kaynakların yönetimi

1- Ticari olarak yararlanılan kaynaklar

Balıklar, deniz ekosisteminin ayrılmaz bir parçasıdır, balık kaynakları kirli olmayan ve korunan bir ekosistemde gelişir ve deniz ekosistemi, uygun

şekilde yönetilen balıkçılık faaliyetlerinden yararlar elde eder. Bu nedenle, bu Stratejik Eylem Planı'nda kararlaştırıldığı şekilde kirliliğin azaltılması ve biyolojik çeşitliliğin, yaşam ortamlarının ve doğanın korunması, Karadeniz'de ticari balıkçılığın eski durumuna getirilmesi için ön koşulları oluşturmaktadır. Ayrıca, yumurtlama ve bakım alanları, özel koruma gerektirmektedir.

Bir bütün olarak Karadeniz balıkçılığı için özel önem taşıyan ekosistemlerin eski durumlarına getirilmesi için Phyllophora alanları ve diğer önemli bakım alanları özel korumaya tabi olacak, yumurtlamak için nehirlere giden türlerin yumurtlama alanları eski haline getirilecek ve sahil lagunları rehabilite edilecektir. 2000 yılına kadar her Karadeniz ülkesi, Karadeniz balık kaynaklarının eski durumuna getirilmesi için hayati önem taşıyan alanların restorasyonuna katkıda bulunacak en az bir pilot proje geliştirecektir.

Karadeniz'in eski haline getirilmesi ve sürdürülebilir balıkçılık faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi için balıkçılık yönetim politikalarının güçlendirilmesi ve balıkçılık faaliyetlerinin stokların durumuna göre ayarlanması gerekmektedir. Bu açıdan, Karadeniz'e kıyısı olan devletlerin aşağıda belirtilen unsurları içeren bir balıkçılık yönetim sistemi geliştirmek üzere Balıkçılık Sözleşmesi'nin kabulünü hızlandırmaları beklenmektedir: düzenli ve bölgesel olarak koordine edilen stok tahminleri; bütün Karadeniz balıkçılık gemileri için ulusal balık avlama izinleri; bölgesel bir ruhsat verme sistemi ve bir kota sistemi. Bunlara ilave olarak balıkçılık yönetmeliklerinin uygulanması hususunda acilen gelişme kaydedilmesi gerekmektedir. Karadeniz'de daha sürdürülebilir balıkçılık hedefine ulaşılması için gerekli olan bu önlemler ve diğerleri, balıkçılık sektörü ile yakın işbirliği içinde olmalıdır.

2- Biyolojik çeşitliliğin korunması

Bükreş Sözleşmesi'nin ekini oluşturacak bir Biyolojik Çeşitlilik ve Peyzaj Korunması Protokolünün metni hazırlanmalı ve kabul edilmelidir. İstanbul Komisyonu'nun, Biyolojik Çeşitliliğin Korunması konusundaki Danışma Grubu'nun tavsiyeleri üzerine, bu protokolü 2000 yılına kadar kabul etmesi tavsiye edilmektedir. Bunun amacı, Protokolün imzalanmak üzere 2001 yılında Bakanlar Toplantısı'na sunulmasıdır. Bu toplantıdan sonra hükümetler, ulusal onay sürecini başlatabilirler.

Yok olma tehlikesi ile karşı karşıya bulunan türleri belirleyen ve tanımlayan bölgesel Karadeniz Kırmızı Veri Kitabı, Aralık 1998 tarihine kadar hazırlanacak ve yayınlanacaktır. Kırmızı Veri Kitabı konusundaki çalışmaların Biyolojik Çeşitliliğin Korunması konusundaki Danışma Grubu aracılığı İstanbul Komisyonu tarafından koordine edilmesi tavsiye edilmektedir.

Deniz memelileri popülasyonunun eski düzeyine getirilmesi için aşağıdaki önlemler alınmalıdır.

a) Deniz memelilerinin avlanmasına ilişkin yasak, bütün Karadeniz ülkeleri tarafından derhal uygulanmaya konulacaktır

b) Deniz memelilerinin düzenli popülasyon tahminleri yapılacak ve tahmin, 1998 yılında tamamlanacaktır. Bu tahminlerin İstanbul Komisyonu tarafından Biyolojik Çeşitliliğin Korunması konusundaki Danışma Grubu aracılığı ile koordine edilmesi tavsiye edilmektedir.

c) Gürcüstan'ın Batum kentindeki Biyolojik Çeşitlilik Merkezi, esaret altındaki deniz memelileri için bir bölgesel rehabilitasyon merkezi olarak hizmet görmek üzere gerekli teçhizatla donatılmalıdır.

d) Deniz memelilerinin rehabilitasyonu için ulusal merkezler ve sığınaklar güçlendirilmelidir.

e) Normal avlanma sırasında yan av olarak deniz memelilerinin yakalanmasının önlenmesi amacıyla balıkçılık uygulamalarında değişiklik yapılması düşünülmelidir. İstanbul Komisyonu'nun, Biyolojik Çeşitliliğin Korunması konusundaki Danışma Grubu ve Diğer Deniz Canlıları Kaynakları Grubu aracılığı ile deniz memelilerinin yan av olarak yakalanmasını azaltmak için bir strateji geliştirilmesi tavsiye edilmektedir.

3- Yaşam ortamı ve peyzajın korunması

Bu Stratejik Eylem Planının 57,58 ve 59uncu fıkralarında belirtilen önlemlere ilave olarak Karadeniz bölgesinde yaşam ortamlarının ve peyzajın korunması için aşağıdaki önlemler de alınacaktır.

Deniz ve kıyı alanlarında ve özellikle sulak alanlarda yeni koruma alanları belirlenecek ve mevcut koruma alanlarının korunması güçlendirilecektir. Karadeniz Ülkeleri, kendi Ulusal Biyolojik Çeşitlilik Stratejilerini belirlerken, örneğin bölgesel önemde koruma alanları belirleyerek Karadeniz sisteminin bütünlüğünü dikkate alacaklardır.

Karadeniz bölgesinde yaşam ortamlarının ve peyzajın korunmasının güçlendirilmesi amacıyla gerek ulusal, gerekse bölgesel düzenleme araçları, aşağıdaki önlemlerin alınması ile geliştirilecektir:

a) Bir Koruma Alanları Bölgesel Stratejisi kabul edilecek ve her beş yılda bir gözden geçirilecektir. İstanbul Komisyonu'nun, Biyolojik Çeşitliliğin Korunması konusundaki Danışma Grubu'nun tavsiyeleri üzerine, bu planı 1998 ortasına kadar kabul etmesi ve incelemeler

yapması tavsiye edilmektedir. Söz konusu plan, diğer hususların yanı sıra aşağıdakileri de kapsamalıdır: koruma alanları olarak belirlenmesi gereken öncelikli yerler, yürürlükteki koruma önlemlerinin güçlendirilmesi gereken öncelikli yerler, koruma alanlarının korunması için hedefler, standartlar ve ölçüler, ve finansman sağlamayı ilişkin hususlar.

b) Her Karadeniz ülkesi, 2000 yılına kadar kendi hukuk sistemine uygun olarak koruma alanlarının korunmasına ilişkin ulusal yasalarda, yönetmeliklerde ve planlama araçlarında değişiklik yapmak ve uygulama olduğunda bunları kabul etmek için gayret göstermelidir. Bu yasa, yönetmelik ve planlama araçları, Koruma Alanları Bölgesel Stratejisi dahil olmak üzere ilgili uluslararası belgelere uygun olmalıdır. Ulusal belgeler, diğer hususların yanı sıra, sorumlu yönetim makamını ve sorumlu hükümet kuruluşunu belirlemeli; koruma alanlarının belirlenmesine ilişkin usulleri içermeli; her koruma alanı için yönetim planlarının oluşturulmasını şart koşmalı; koruma alanlarının yönetimi için standartlar belirlemeli; ve uygun olduğunda kamu katılımı ve hükümet kuruluşları ile hükümet dışı kuruluşlar arasında koruma alanlarının yönetimi konusunda usuller oluşturulmalıdır.

c) Her Karadeniz ülkesi, uygun olduğunda ikili veya çok taraflı kuruluşların desteği ile koruma alanlarını yöneten makamların yeterli personel sahip olmasını ve bunlar için gerekli kaynakların mevcut bulunmasını sağlamalıdır.

Koruma bölgelerindeki doğal kaynakların kullanıcıları, okullar ve yerel topluluklara yönelik programlar dahil olmak üzere halkı bilinçlendirme

kampanyaları geliştirilmelidir. Bu kampanyalar uygun olduğunda bölgesel düzeyde koordine edilecektir.

C- Sürdürülebilir insani gelişim

1- Çevresel etki değerlendirilmesi

1998 yılına kadar Karadeniz'e kıyısı olan tüm ülkeler bütün kamu ve özel sektör projeleri için geçerli olacak çevresel etki değerlendirilmesi çevresel denetim (audit) kriterlerini belirleyeceklerdir. Kıyı devletleri, bu kriterleri 1999 yılına kadar uyumlaştırmak ve mümkün olduğu takdirde stratejik çevresel irdeleme yapmak üzere işbirliği yapacaklardır.

2- Bütünleştirilmiş kıyı bölgesi yönetimi

Kıyı bölgesinin uygun bir şekilde yönetilmesini sağlamak amacıyla Karadeniz bölgesi için koordine edilmiş bütünleştirilmiş kıyı bölgesi yönetim stratejileri geliştirilmelidir. Bunun gerçekleştirilmesi için aşağıdaki önlemler alınacaktır.

a) Bütünleştirilmiş kıyı bölgesi yönetimi için bir Bölgesel Karadeniz Stratejisi geliştirilecektir. İstanbul Komisyonu'nun, bu stratejiyi, Bütünleştirilmiş Kıyı Bölgesi Yönetimi için Ortak Metodjiler Geliştirilmesine İlişkin Danışma Grubu'nun tavsiyeleri üzerine Aralık 1998 tarihine kadar geliştirilmesi tavsiye edilmektedir. Bu bölgesel strateji, arazi ve su kullanımı planlaması konusundaki temel ilkeleri ve metodjileri belirleyecek ve bölgeleme sistemlerinin tasarlanmasına ilişkin ilkeleri geliştirecektir. Bölgesel stratejilerde tavsiye edilen bu metodjiler ve ilkeler, bütünleştirilmiş kıyı

bölgesi yönetimi için ulusal strateji ve planlama araçlarını geliştirirken veya gözden geçirirken dikkate alınmalıdır.

b) Her Karadeniz kıyı ülkesi, bütünleştirilmiş kıyı bölgesi yönetimini kolaylaştırmak için gerekli hukuki ve diğer araçları, kendi hukuk sistemine uygun olarak 1999 yılına kadar kabul etmek ve uygulamak için gayret gösterecektir.

c) Bütünleştirilmiş kıyı bölgesi yönetimi için ulusal, bölgesel ve yerel sektörler arası komiteler, mümkünse 1997 sonuna kadar kurulmalıdır. Bu komiteler katılımcı yaklaşımlarla bütünleştirilmiş kıyı bölgesi yönetimi için ulusal planları hazırlayacak ve uygulayacaktır.

Bölge nehirlerinin çoğundaki değişen hidrolik koşullardan kaynaklanan kıyı erozyonu, sınır ötesi etkileri olan bir sorundur. Bölgedeki kıyı erozyonu sorunlarına ilişkin bir araştırma 1998 yılına kadar yapılacaktır. İstanbul Komisyonu'nun, bu araştırmaya ilişkin çalışmaları, bütünleştirilmiş kıyı bölgesi Yönetimi konusundaki Danışma Grubu aracılığı ile koordine etmesi tavsiye edilmektedir. Bu araştırma, ekonomik etkileri de dahil olmak üzere sorununun boyutlarını ortaya koymalı, sorunu çözmeye yönelik önerilerde bulunmalı ve pilot araştırmalar ve uygulama projeleri konusundaki önerileri kapsamalıdır.

3- Suda ürün yetiştirme ve turizmin geliştirilmesi

Suda ürün yetiştirme ve turizmin sürdürülebilir gelişimi, Karadeniz'de ekonomik büyüme için ümit vaat eden ve genel olarak bölgeye yarar sağlayacağı düşünülen iki alandır. Bu faaliyetlerden kaynaklanan çevresel tahribatı, özellikle sınır ötesi etkileri olan tahribatı önlemek için bunların gelişmesi, 1998 yılına kadar oluşturulacak ortak çevresel normlara uygun

olarak geliştirilmelidir. İstanbul Komisyonu'nun Danışma Grupları'nın da desteği ile bu ortak normları kabul etmesi ve gerekli görülmesi halinde, bu sektörün uyacağı kuralların kabul edilmesi için Balıkçılık Komisyonu kurulduktan bu Komisyonla işbirliği yapması tavsiye edilmektedir.

Suda ürün yetiştirme faaliyetleri, diğer hususların yanısıra fizibilite etütlerinin yapılması yoluyla canlandırılmalıdır. Buna paralel olarak suda ürün yetiştirme faaliyetlerinin düzenlenmesini sağlayan mevzuat geliştirilmelidir. Bu mevzuat, suda ürün yetiştirme faaliyetlerinin, çevre için bir tehdit oluşturmamasını sağlamalı ve kafeslerin yeri ve yoğunluğu, ticarete konu olan ürün soylarının serbest bırakılması, yabancı türlerin ithalatı ve serbest bırakılması, karantina ve hıfzısıhha konularını kapsamalıdır. Ayrıca, suda ürün yetiştirme projeleri, bu faaliyetlerin biyolojik çeşitlilik üzerindeki muhtemel etkilerinin dikkatli bir şekilde incelendiği çevresel etki değerlendirmelerine tabi tutulmalıdır.

Eko-turizm, diğer yöntemlerin yanı sıra Karadeniz ülkelerinde somut projelerin uygulanması yoluyla canlandırılmalıdır. Turizm sektörü ile yakın işbirliği içinde sürdürülebilir turizm alanında eğitim kursları ve çevresel davranış kuralları geliştirilecektir. Turizm sektörü, hem sektörün çıkarları hem de çevrenin çıkarları açısından su temini, atık su arıtma ve tatil merkezi geliştirmeye ilişkin hususların yeni geliştirilen projeleri başlangıçta dahil edilmesi amacıyla daha yetkin bir şekilde planlamalıdır. Ayrıca, turizm geliştirme projelerinin çevresel etki değerlendirmelerine tabi tutulması şart koşulmalıdır.

4- Halkın çevresel karar alma sürecine katılımı

Toplumun bütün bölümlerinin katılımı, bölgede sürdürülebilir politikaların geliştirilmesi açısından önemli bir şarttır. Bu katılımın sağlanması, eğitim projelerinin geliştirilmesini, şeffaf ve katılımcı karar alma usüllerini ve idari ve hukuki usüllerden yararlanma konusunda açık kuralları gerektirmektedir.

Belediyeler, bu Stratejik Eylem Planının uygulanmasına yakından katılacaktır. Bu amaçla, gerek Uluslararası Karadeniz Kentleri Kulübü (Black Sea Club) gibi mevcut mekanizmalar, gerekse yeni mekanizmalar geliştirilecektir. Karadeniz belediyeleri, ulusal düzeyde ve diğer ülkeler ve bölgelerdeki belediyelerle işbirliği yapmaya teşvik edilecektir. KEİ Valiler Birliği'nden ayrıca bu Stratejik Eylem Planının uygulanması konusunda işbirliği yapması istenecektir.

Hükümet dışı kuruluşlar, Karadeniz ekosisteminin rehabilitasyonu ve korunması, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımına yönelik ulusal ve bölgesel politikaların geliştirilmesi ve uygulanmasına yakından katılmaya devam edecektir.

Karadeniz Hükümet Dışı Kuruluşlar (NGO) Forumu, Karadeniz'in rehabilite edilmesi ve korunması ve özellikle bu Stratejik Eylem Planı'nın uygulanmasının desteklenmesi için alınan önlemleri desteklemeye devam etmesi için teşvik edilmektedir. İstanbul Komisyonu'nun, Karadeniz Hükümet Dışı Kuruluşlar (NGO) Forumu'nun gözlemci olarak toplantılarına katılmasını kolaylaştıracak usulleri kabul etmesi tavsiye edilmektedir.

Bu Stratejik Eylem Planı kapsamında bulunan politika alanlarından her biri için çıkar grupları açıkça tanımlanmalıdır. Bölgesel Çevre Merkezleri tarafından sağlanan mekanizmalara benzer mekanizmalar aracılığı ile bunların,

karar alma sürecine katılımları sağlanacak ve bu Planın uygulanmasındaki sorumlulukları tanımlayacaktır.

Her Karadeniz ülkesi, kendi ulusal hukuk sistemine uygun olarak halkın ve hükümet dışı kuruluşların karar alma sürecine katılma hakkını öngören ve bireylerin ve grupların, haklarının ihlal edilmesi durumunda idari ve adli organlara başvuruda bulunma hakkını tanıyan ve çevre konusundaki bilgilerden yararlanma hakkını garanti altına alan kuralları 2000 yılına kadar kabul etmek ve uygulamak için gayret gösterecektir. İstanbul Komisyonu'nun, bu konuda bir taslak görüş raporu hazırlaması tavsiye edilmektedir.

Karadeniz ekosisteminin rehabilite edilmesi, korunması ve kaynaklarının sürdürülebilir kullanımının gerçekleştirilmesi için alınan önlemler konusundaki bilgiler, geniş şekilde yayınlanacaktır. Her Karadeniz ülkesi, bu Stratejik Eylem Planının halkın anlayacağı şekilde düzenlenmiş bir metnini kendi lisanında yayınlayacaktır. Ayrıca, NGO Forumu ile yakın işbirliği içinde Karadeniz Çevre Programı aracılığı ile aşağıdaki önlemler alınacaktır.

Okullarda kullanılmak üzere bir eğitsel bilgi paketi hazırlanacak ve her Karadeniz ülkesi, bunu kendi lisanına çevirecektir.

a) Kamu kuruluşları ve eğitim kuruluşlarında gösterilmek üzere bir seyyar sergi hazırlanacak ve Karadeniz ülkelerinin lisanına çevrilecektir.

b) Mevcut Coğrafi Bilgi Sistemine dayalı bir kullanıcı dostu Karadeniz CD ROM multimedia bir paketi hazırlanacaktır.

Uyumlu hale getirilmiş kriterlere dayalı olarak, halkı sağlık üzerindeki muhtemel riskler konusunda bilgilendirmek için plaj sularının durumu konusundaki bilgiler, 1998 yılından başlamak üzere aktif turizm sezonunda geniş şekilde halka dağıtılacaktır. Örnek alma sıklığı ve analitik metodoloji, denize girenleri sağlık açısından tehlike oluşturabilecek şartlar konusunda bilgilendirmeyi sağlayacak yeterlikte olacaktır. Ayrıca plaj suyu kalite haritaları için bir renkli kodlama sistemi geliştirecek ve bu haritalar Ocak 1999'dan başlamak üzere yıllık olarak yayınlanacaktır.

III- Karadeniz stratejik (ulusal) eylem planları

Karadeniz'de kıyısı bulunan her ülke, Ekim 1997'ye kadar bu Stratejik Eylem Planının ulusal düzeyde uygulanmasına ilişkin ayrıntılı planları sunan bir Ulusal Karadeniz Stratejik Eylem Planı hazırlayacaktır. Bu planlarda mümkün olduğunda belirli projelere ilişkin ayrıntılar yer alacaktır.

IV. Stratejik Eylem Planının finansmanı

Bu Stratejik Eylem Planı'nda kararlaştırılan eylemler için gerekli mali kaynaklar, genel kamu finansmanı yoluyla veya belirli ekonomik araçların uygulanması, ayrıca hibe ve krediler yoluyla yerli, bölgesel veya uluslararası kaynaklardan sağlanabilir. Uluslararası finansmandan yararlanacak spesifik projeler, ikili veya çok taraflı finansman için hazırlanmalıdır. Bu sürece yardımcı olmak amacıyla 1997'den başlamak üzere beş yılda bir "Donörler Konferansı" düzenlenmelidir.

Bu Stratejik Eylem Planında kararlaştırılan ulusal politikalar ve önlemlere ilişkin özel finansman düzenlemeleri, her Karadeniz ülkesi

tarafından kabul edilecek Ulusal Karadeniz Stratejik Eylem Planları'nda yansıtılmalıdır.

Bir Karadeniz Çevre Fonu'nun 2000 yılına kadar kurulması hedefi göz önüne alınarak kapsamlı bir fizibilite çalışması hazırlanacaktır. Bu Fon için ana finansman kaynağı, ulusal düzeyde kabul edilen bir ekonomik araçlar seti olmalıdır. İlave finansman, çok taraflı ve ikili yardım yapan örgütler, uluslararası mali kuruluşlar ve özel sektör kaynakları dahil olmak üzere uluslararası topluluktan sağlanabilir. Fon, İstanbul Komisyonu'nun çalışmaları; muhtemel finansman kaynaklarına sunulmak üzere proje önerilerinin geliştirilmesi; ve bu Stratejik Eylem Planında belirtilen veya İstanbul Komisyonu tarafından kararlaştırılan öncelikleri destekleyen spesifik projelerin geliştirilmesi için kullanılabilir.

V- Gelecekteki işbirliği konusunda düzenlemeler

Odessa Deklarasyonu'nun uygulanmasına ilişkin olarak hazırlanan değerlendirme raporunun tavsiyesi dikkate alınarak, Bakanlar düzeyindeki toplantıların her üç yıl yerine her beş yılda bir yapılması ve aşağıdaki düzenlemeler kabul edilmiştir.

İstanbul Komisyonu Sekreteryası'nın, bu Stratejik Eylem Planı'nın uygulanmasında kaydedilen ilerleme konusunda Komisyon'a yıllık raporlar sunması tavsiye edilmektedir. Bu raporlar ayrıca Stratejik Eylem Planı'nın uygulanmasının güçlendirilmesi ve düzeltilmesi konusundaki tavsiyeleri de içermelidir. İstanbul Komisyonu, söz konusu raporu inceleyecek ve bu Stratejik Eylem Planının uygulanmasının sağlanması için gerekli olabilecek herhangi bir güçlendirme ve/veya düzeltme konusunda karar verecektir.

Bu Stratejik Eylem Planı'nın uygulanmasını değerlendiren kapsamlı bir raporun alt organların tavsiyeleri üzerine İstanbul Komisyonu tarafından hazırlanması ve her beş yılda bir Karadeniz ülkeleri Hükümetlerine ve kamuoyuna sunulması tavsiye edilmektedir. Bu rapor ayrıca Stratejik Eylem Planının uygulanmasının güçlendirilmesine ilişkin tavsiyelerin yanı sıra Karadeniz'in rehabilitasyonu ve korunmasının sağlanması için gerekli olabilecek herhangi bir önlemin benimsenmesi amacıyla değiştirilmesine ilişkin tavsiyeleri kapsamalıdır.

Karadeniz ülkelerinin Karadeniz'in rahabilitasyonu ve korunmasından sorumlu Bakanları, bu Stratejik Eylem Planı'nın uygulanmasında kaydedilen ilerlemenin değerlendirilmesi ve genel amaçlarının gerçekleştirilmesi için gerekli olabilecek herhangi bir ilave önlemin kabul edilmesi amacıyla beş yılda bir toplanacaktır.

SONUÇ

Karadeniz'in kirlilik sorunlarına çözüm bulmak yalnızca bilimadamlarının ödevi değildir. Çevrenin bozulması sadece fiziksel ve doğal bir olgu değildir. Bu politik ve ekonomik sistemin doğası, toplumun yapısı, kültürel tercihler ve insanların algılama düzeyleriyle ilişkilidir. Bozulmuş çevrenin insan etkinlikleri üzerindeki etkisinin doğası ve kapsamının anlaşılması, sosyal, ekonomik ve bilimsel analizlerin bir kombinasyonunu gerektirir. Verilecek cevap bu nedenle sektörler arası bir niteliğe de sahip olmalıdır. Etkilerin hafifletilmesi ve tehlikelerin azaltılması, başarılı bilimsel tekniklerin kullanılmasına, daha da önemlisi, bilimsel araştırmalar ve sosyo - ekonomik çalışmalardan alınan verileri kullanan çok sektörlü kurullar ile yenilikçi yönetim uygulamalarının oluşturulmasına bağlıdır.

Herşeyden önce, ekonomik kalkınmışlık ve büyüme düzeyi söz konusu ülkelerin çevre sorunlarıyla mücadele gücünü belirlemektedir. Ekonomik yönden kalkınmasını tamamlayamamış olan Karadeniz'e kıyaslı olan ülkelerde öncelik kalkınma ise çevre konuları bir ölçüde kurban edilmekte, biraz geri planda kalmaktadır. Bu engelin ortadan kalkabilmesi için ekolojik konulara öncelik veren, sürdürülebilir bir kalkınma hedefinin teşvik edilmesi son derece önemli bir olgudur.

Bunların yanında dikkat edilmesi gereken en önemli unsurlar: ülkelerin doğal çevreyi koruma güçleri, çevre konusundaki bilinçleri ve ulusal sınırlar içinde alınan ve sınır ötesi etkileri olan kararların tek sorumlusu olan siyasal sistem ve faktörlerdir. Bu da Karadeniz Çevre Programı'nın hedeflediği amacına ulaşabilmesinin ne kadar dikenli bir yoldan geçtiğinin açık bir göstergesidir.

Karadeniz deniz çevresinin korunması konusunda Pazarcı, daha önce değindiğimiz makalesinde; şu anda yalnızca kurallar düzeyinde bir gerçekleşme sağlandığını, fakat bunun gerçekleşmesini görmek gerektiğini söylemektedir. Pazarcı'ya göre bu koruma sadece Bükreş Sözleşmesi'ne bağlı değildir. Elbette ki diğer çok veya iki taraflı olarak kıyı devletlerinin katıldığı başka antlaşmalar da mevcuttur. 1973 MARPOL Sözleşmesi ve 1978 Gemilerle Deniz Çevresinin Korunması Hakkındaki Protokol'ü belirtmek zorundayız. Ümit etmekteyiz ki buna başka çok taraflı bir sözleşme eklenecektir. Yani, 1989 tarihli Tehlikeli Atıkların Sınırlararası Hareketlerinin Kontrolü Hakkındaki Bale Sözleşmesi daha şimdiden Romanya ve Türkiye tarafından imzalanmıştır, demekte Hüseyin Pazarcı.

Sözleşme ve Protokollerin uygulanması konusundaki Pazarcı'nın bu temennisinden sonra ise; KKKKS'yi çerçeve sözleşme olarak nitelendiren Kaboğlu'na göre Sözleşme, Protokoller ve eylem planıyla uygulamaya konmasıyla tamamlanmıştır. Bu da Bükreş Sözleşmesinin temel niteliğidir. Bu Sözleşme, *önleyici önlemleri* vurguluyor. Taraflar arasında Karadeniz'de kirliliğin *önlenmesi, azaltılması ve denetim altına alınması amacıyla işbirliğini* vurguluyor. İşte bu da Bükreş Sözleşmesi'nin genel *esprisi* yani ruhudur.

Sözleşme'nin başlıca organı olan Komisyon'un yetkileri göreceli olarak sınırlıdır. Çevrenin koruma yükümlülüğü özellikle taraf *devletlerin sorumluluk alanına* girmekte olup, yeni araçların kabul edilmesi ve geliştirilmesi 2 planda düşünülebilir.

1- Bükreş Sözleşmesi'nin kurumsal sistemine daha etkili araçlar entegre edilebilir. Örnek olarak ÇED, çevre polisi, çevre mahkemesi (bölgesel ölçekte) gibi. Böylece İstanbul'dan geçen gemiler için Bulgaristan

ve Romanya'nın da polisi görev alarak olayın boyutları çok daha işlevsel hale getirilebilir.

2- Bölgesel işbirliğinin geliştirilmesinde KEİ ve benzeri kuruluşların çevreci organlarının kaynaşması ve siyasal rejimlerin demokratikleştirilmesi, Karadeniz çevresinin korunmasına katkıda bulunabilir.

Avrupa Konseyi 39 devleti ile KEİ 12 Temmuz 1996 İstanbul'da Karadeniz Çevresinin Korunması Konferansı'nda kabul edilen Bildirge Önerisi, 1998 yılını Akdeniz ve Karadeniz'i kurtarma yılı olarak kabul etmiş. KEİ ve Avrupa Konseyi, bu iki denizin problemlerinin her düzeyde tanıtılmasıyla bütün Avrupa ülkelerinin ve Akdeniz'in güney kıyıları halklarının bilinçlendirilmesi için 1988 yılını bir Akdeniz ve Karadeniz'i kurtarma yılı olarak ilan etmeyi beyan ediyor.

Sayın Kaboğlu, bizim de aynen paylaştığımız üzere, gelecek için şimdiye kadar harcanan bütün çabalar ve yapılan önerilerin bize bölgenin çevresel sorunlarının çözümünün daha geniş bir bağlama (barış bağlamı, gelişme bağlamı, demokrasi bağlamı) düşünülmesini öngörüyor, diyor. Gerçekten de karşılıklı olan bağımlı olan bu konular (barış, gelişme ve demokrasi) çevrenin ayrılmaz bir parçası, onları bütünleyen bir değer değil midir?

KARADENİZ'İN KİRLENMEYE KARŞI KORUNMASI SÖZLEŞMESİ

Yayınlandığı R. Gazete

Tarih: 6.3.1994

Sayı: 21869

Akit Taraflar,

Karadeniz'in deniz çevresinin korunması ve canlı kaynaklarının muhafazasında gelişme sağlamak için harekete geçmeye kararlı olarak,

Karadeniz'in deniz çevresinin sağlık yönünden, ekonomik ve sosyal açılardan sahip olduğu değerlerin bilincinde olarak,

Karadeniz'in doğal kaynaklarının ve (sunduğu)imkanların öncelikle Karadeniz ülkelerinin ortak çabaları ile korunacağına kani olarak,

Uluslararası hukukun genel kabul görmüş kural ve düzenlemelerini göz önüne alarak,

Deniz çevresinin korunması ve buradaki canlı kaynakların muhafazasına ilişkin genel uluslararası hukuka ait ilkeleri, teamül ve kuralları hatırd tutarak,

1972 tarihli Denizlerin Atıklar ve Diğer Maddelerin Boşaltılması Yoluyla Kirletilmesinin Önlenmesi Sözleşmesi ve değişikliklerinin, 1973 tarihli Denizlerin Gemilerden Kirletilmesinin Önlenmesi Sözleşmesi ile buna değişiklik getiren 1978 Protokolunun; 1989 tarihli Tehlikeli Atıkların

Sınırlarötesi Hareketinin ve Bertarafının Kontrolüne İlişkin Sözleşme'nin ve 1990 tarihli Petrol Kirliliği ile Mücadele, Hazırlık ve İşbirliğine dair Uluslararası Sözleşme'nin ilgili hükümlerini göz önüne alarak,

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı tarafından kabul edilen ilkelerin önemini kabul ederek,

Karadeniz'in biyo- üretken potansiyelinin korunması, kullanılması ve geliştirilmesinden elde edecekleri faydaları göz önüne alarak,

Karadeniz sahillerinin, Karadeniz ülkelerinin halk sağlığı ve turizm için büyük yatırımlar yaptıkları uluslararası bir dinlence alanı olduğunu hatırla tutarak,

Karadeniz'in kendine özgü hidrolojik ve ekolojik özelliklerinin ve flora ve faunasının, suyun sıcaklığında ve bileşiminde meydana gelen değişikliklere karşı aşırı duyarlılığını göz önüne alarak,

Karadeniz'de deniz çevresinin kirliliğinin başta nehirler yoluyla olmak üzere Avrupa'da bulunan diğer ülkelerdeki kara kökenli kirleticilerden de kaynaklandığını kaydederek,

Karadeniz'in deniz çevresinin ve canlı kaynaklarının kirlenmeye karşı korunması konusunda işbirliği yapmaya hazır olduklarını bir kez daha beyan ederek,

Sözleşmenin amaçlarına ulaşılması için bilimsel, teknik ve teknolojik ve teknolojik alanlarda işbirliğinin gerekli olduğunu kaydederek,

Mevcut uluslararası anlaşmaların, Karadeniz'in deniz çevresinin üçüncü ülkelerden kaynaklanan kirlenmesinin tüm veçhelerini kapsamadığını kaydederek ,

Karadeniz'in deniz çevresinin korunması ve iyileştirilmesi için uluslararası uzman kuruluşlarla ortak bölgesel bir yaklaşıma dayanan yakın

bir işbirliğine ihtiyaç olduğunun farkında olarak ,

Aşağıdaki hususları kararlaştırmışlardır:

MADDE I

Uygulama Alanı

1. Bu Sözleşme, Karadeniz'in bu Sözleşmenin amaçları doğrultusunda belirlenen ve güney sınırını Kelağra ve Dalyan burunları arasındaki hattın oluşturduğu özel alanda uygulanacaktır.

2. Bu Sözleşmenin amaçları için, Karadeniz'e yapılan atıflar her Akit Taraf'ın Karadeniz'deki kara sularını ve münhasır ekonomik bölgesini kapsayacaktır. Bununla birlikte, bu Sözleşmenin Protokollerinden herhangi biri, söz konusu Protokol'ün amaçları açısından aksini mümkün kılacaktır.

MADDE II

Bu Sözleşmenin amaçları için :

1."Deniz Çevresinin kirlenmesi", insan sağlığını tehlikeye atan, canlı kaynaklara veya deniz yaşamına zarar veren, balıkçılık ve denizin diğer meşru kullanımları da dahil olmak üzere denize ilişkin faaliyetleri sekteye uğratan, kullanım açısından deniz suyunun kalitesini bozan ve denizin sunduğu imkanları azaltan veya bütün bu olumsuz etkileri yaratması muhtemel olan maddelerin veya enerjinin insanoğlu tarafından doğrudan ya da dolaylı olarak nehir ağzları da dahil olmak üzere, deniz çevresine verilmesi anlamına gelecektir.

2.a) "Deniz Aracı" denizde yüzen herhangi bir araç anlamına gelecektir. Bu ifade, kayakla su üstünde giden tekneleri, hava yastıklı vasıtaları, batabilir tekneleri, kendinden müteharrik olsun ya da olmasın

yüzer tekneleri ve platformları ve denizde bulunan insan yapısı diğer yapıların tümünü kapsayacaktır.

b) "Hava Aracı" havada uçan herhangi bir araç anlamına gelecektir.

3.a) "Boşaltma"

i) Deniz veya hava araçlarından atıkların veya diğer maddelerin kasıtlı olarak atılması,

ii) Deniz veya hava araçlarının kasıtlı olarak atılması anlamına gelir.

b) i) Boşaltma şunları içine almaz: Gemiler ve uçaklar tarafından atılan veya gemilere veya uçaklara atılmak üzere getirilen atıklar ve diğer maddeler, veya bu atıkların ve maddelerin gemilerde ve uçaklarda muameleye tabi tutulması sonucu atılan maddeler hariç kalmak üzere gemi ve uçakların ve bunların ekipmanlarının normal işleyişleri sırasında veya tesadüfen denize dökülen atık ve diğer maddeler.

ii). Bu Sözleşmenin amaçları ile çelişmemek kaydıyla, boşaltma amacı dışında bir nedenle denize atılan maddeler .

4. "Zararlı Madde" deniz çevresine verilmesi kirlenmeyle sonuçlanabilecek ve toksisite ve/veya kalıcılık ve/veya biyolojik süreçleri olumsuz yönde etkileyebilecek herhangi bir tehlikeli, zararlı ya da diğer türlerden madde anlamına gelecektir.

MADDE III

Genel Hükümler

Akit Taraflar bu Sözleşmede tüm haklar ve görevler açısından tam eşitlik, ulusal bağımsızlık ve egemenliğe saygı, iç işlerine karışmama, karşılıklı yarar ve uluslararası hukukun diğer ilke ve kaideleri temelinde yer

alırlar.

MADDE IV

Mutlak Bağışıklık

Bu Sözleşme, savaş gemilerine, askeri yedek gemilere ve Devletin sahip olduğu veya Devlet tarafından şimdilik yalnızca ticari olmayan amaçlarla işletilen diğer deniz ve hava araçlarına uygulanacaktır.

Bununla birlikte, Akit Taraflardan her biri ,kendisi tarafından sahip olunan veya işletilen bu tür deniz ve hava araçlarının işletilmesini engellemeyecek şekilde, bu deniz ve hava araçlarının mümkün olduğunca bu Sözleşme ile uyumlu bir şekilde hareket etmelerini sağlamak için uygun tedbirlerin alınmasını sağlayacaklar.

MADDE V

Genel Taahhütler

1. Akit Tarafların her biri, Sözleşmenin Karadeniz'in kendi egemenliği altında bulunan alanlarının yanısıra.Taraf Devletlerin uluslararası hukukun kurallarından kaynaklanan hak ve yükümlülüklerine dokunmaksızın egemen hak yetkilerini kullandıkları alanlarda da uygulanmasını temin edeceklerdir.

Bu Sözleşmenin amaçlarına ulaşabilmek için her Akit Taraf, kendi iç suları dahilindeki kirlenmenin Karadeniz'in denizin çevresine olan olumsuz etkilerini hatırd tutacaktır.

2. Akit Taraflar, Karadeniz'in deniz çevresinin korunması amacıyla kirliliğin önlenmesi, mevcut kirliliğin azaltılması ve meydana gelen kirliliğin kontrolü için koşullara göre tek tek veya birlikte bu Sözleşmenin hükümlerine ve uluslararası hukuka uygun her tedbiri alacaktır.

3. Akit Taraflar, bu Sözleşmenin uygulanması için gerekli görüldüğü taktirde Sözleşmenin ilave yeni protokoller ve ekler hazırlanması için işbirliği yapacaklardır.

4. Akit Taraflar, Karadeniz deniz çevresinin korunması amacıyla ikili ya da çok taraflı anlaşmalara taraf olurken, bu anlaşmaların işbu Sözleşme ile uyumlu olmasını temin etmeye çalışacaklardır. Bu anlaşmaların kopyaları bu Sözleşmenin XVII. maddesinde belirtilen şekilde Komisyon vasıtasıyla diğer Akit Taraflara iletilecektir.

5. Akit Taraflar, kendileri tarafından uzmanlığı kabul edilen uluslararası kuruluşlar bünyesinde Karadeniz deniz çevresinin korunmasına katkıda bulunacak tedbirler üzerine çalışılmasını temin için işbirliği yapacaklardır.

MADDE VI

Zararlı Maddelerin Yolaçtığı Kirlenme

Akit Tarafların her biri, Karadeniz deniz çevresinin nereden kaynaklanmış olursa olsun bu Sözleşmenin Ekinde belirtilen maddelerle kirlenmesini önleyecektir.

MADDE VII

Kara Kökenli Kaynakların Yolaçtığı Kirlenme

Akit Taraflar, bu Sözleşmenin mütemmim bir cüzünü oluşturan Karadeniz Deniz Çevresinin Kara Kökenli Kaynakların Yol Açtığı Kirlenmeye Karşı Korunmasına dair Protokol uyarınca, Karadeniz deniz çevresinin kara kökenli kaynaklardan kirlenmesini önleyecek, azaltacak ve kontrol edecektir.

MADDE VII

Gemilerin Yol Açtığı Kirlenme

Akit Taraflar, uluslararası hukukun genel kabul görmüş kural ve standartlarına uygun olarak, tek tek veya birlikte Karadeniz'in deniz çevresinin gemiler tarafından kirletilmesinin önlenmesi, azaltılması ve kontrolü için gereken tüm tedbirleri alacaklardır.

MADDE IX

Acil Durumlarda Kirlilikle Mücadelede İşbirliği

Akit Taraflar bu Sözleşmenin mütemmim bir cüzünü oluşturan Karadeniz'in Acil Durumlarda Petrol ve Diğer Zararlı Maddelerle Kirlenmesiyle Mücadelede Yapılacak İşbirliğine dair protokol uyarınca Karadeniz'in deniz çevresinin acil durumlardan kaynaklanan kirlenmesinin önlenmesi, azaltılması ve kirlilikle mücadele edilebilmesi için işbirliği yapacaklardır.

MADDE X

Boşaltmaların Yol Açtığı Kirlenme

1. Akit Taraflar, bu sözleşmenin mütemmim bir cüzünü oluşturan Karadeniz Deniz Çevresinin Boşaltmalardan Kaynaklanan Kirliliğe Karşı Korunmasına dair Protokol uyarınca boşatmadan kaynaklanan kirlenmenin önlenmesi, azaltılması ve kontrolü için gerekli tüm tedbirleri alacaklar ve işbirliği yapacaklardır.

2. Akit taraflar Karadeniz devletleri dışındaki devlerdeki özel veya tüzel kişilerin kendilerine ait yetki alanları dahilindeki alanlara boşaltma yapmalarına izin vermeyeceklerdir.

MADDE XI

Kıta Sahanlığı Üzerindeki Faaliyetlerin Yol Açtığı Kirlenme

1. Akit Tarafların her biri mümkün olan en kısa sürede, Karadeniz deniz çevresinin, kıta sahanlığındaki doğal kaynakların keşfi kullanılması da dahil olmak üzere kıta sahanlığı üzerindeki faaliyetlerle ilgili veya bu faaliyetlerden doğan kirliliğin önlenmesi, azaltılması ve kontrolü için gerekli tedbirleri alacaklar ve yasa ve yönetmelikleri kabul edeceklerdir. Akit Taraflar birbirlerini bu çerçevede kabul edilen yasa ve yönetmeliklerde alınan tedbirler konusunda Komisyon vasıtasıyla haberdar edeceklerdir.

2. Akit Taraflar gereken hallerde bu alanda işbirliği yapacaklar ve bu maddenin 1.fikrasında belirtilen uyumlulaştırılması için çaba göstereceklerdir.

MADDE XII

Atmosferden Kaynaklanan veya Atmosfer

Yoluyla Taşınan Kirlenme

Akit Taraflar kendi egemenlik alanları üzerindeki hava alanlarına, ve kendi bayraklarını taşıyan deniz araçlarına veya kendi ülkelerine kayıtlı hava ve deniz araçlarına uygulanacak şekilde, Karadeniz deniz çevresinin atmosfer yoluyla taşınan veya atmosferden kaynaklanan kirleticilerle kirletilmesinin önlenmesi, azaltılması ve kontrolü için yasa ve yönetmelikleri kabul edecekler ve kendilerine yada ortaklaşa belirleyecekleri tedbirleri alacaklardır

MADDE XIII

Canlı Deniz Kaynaklarının Korunması

Akit Taraflar bu sözleşme uyarınca Karadeniz deniz çevresinin kirlenmesinin önlenmesi, azaltılması ve kontrolü için tedbirleri alırken özellikle yaşam alanlarının değiştirilmesi yoluyla deniz yaşamının veya canlı deniz kaynaklarının zarar görmesini, balıkçılığını veya Karadeniz'in diğer meşru kullanımlarının engellenmesini önlemeye dikkat gösterecekler ve bu çerçevede uluslararası kuruluşların yapacakları tavsiyeleri göz önüne alacaklardır

MADDE XIV

Sınırlarışı Taşınımdaki Tehlikeli Atıklarla Kirlenme

Akit taraflar, Karadeniz deniz çevresinin sınırlarışı taşınımdaki tehlikeli atıklarla kirlenmesinin önlenmesi ve bunlara ilişkin yasadışı trafikle mücadele edilmesi konusunda kendileri tarafından kabul edilecek Protokol uyarınca uluslararası hukuka uygun tüm tedbirleri alacak ve işbirliği yapacaklardır .

MADDE XV

Bilimsel ve Teknik İşbirliği ve İzleme

1. Akit Taraflar Karadeniz deniz çevresinin korunmasını amaçlayan bilimsel araştırmaların yapılmasında işbirliği yapacaklar ve gerektiğinde ortak bilimsel araştırma programları başlatacak ve ilgili bilimsel veri ve bilgi alış-verişinde bulunacaklardır.

2. Akit Taraflar kirlenmenin türünü ve boyutlarını irdelemeye yarayan yöntem araçların geliştirilmesini, kirlenmenin su kolonundaki

veya sedimendeki ekolojik üzerindeki etkilerini, kirlenen alanların tespit edilmesini, risklerin tespiti ve irdelenmesini ve çözümlerinin bulunmasını amaçlayan çalışmaların yürütülmesi için işbirliği yapacaklar ve özellikle zararlı maddelerin arıtımı, bertarafı, yok edilmesi veya kullanımı için alternatif yöntemler geliştirmeye çalışacaklardır.

3. Akit Taraflar Karadeniz deniz çevresinin kirlenmesinin önlenmesi, azaltılması ve kontrolü için gerekli bilimsel kriterlerin oluşturulması, kuralların, standartların ve uygulamalar ile gerekli prosedürlere ilişkin tavsiyelerin belirlenmesi için komisyon vasıtasıyla işbirliği yapacaklardır.

4. Akit Tarafların, diğer hususlara ilave olarak, Komisyon aracılığı ve gerekli hallerde kendilerince uzman kabul edilen uluslararası kuruluşlar vasıtasıyla kirlenmenin tüm kaynaklarını kapsayan ortak ya da birbirlerini tamamlayıcı nitelikte izleme programları gerçekleştirecekler ve Karadeniz deniz çevresinin kirlenmesinin yarattığı riskleri ve doğurduğu etkileri gözlemek, ölçmek, değerlendirebilmek ve tahlil etmek üzere gerektiğinde ikili ya da çok taraflı düzeyde gerçekleştirilebilecek bir kirlilik izleme sistemi oluşturacaklardır

5. Kendi yetki kontrolleri altında gerçekleştirilen faaliyetlerin ciddi bir kirlenmeye veya Karadeniz deniz çevresinin belirgin bir biçimde zararlı bir değişikliğe uğramasına neden olabileceğine dair mantıklı bir dayanakları olması halinde, Akit Taraflar, bu tür faaliyetlere başlamadan önce ilgili tüm bilgilere ve izleme bilgilere ve izleme verilerine dayanarak bu faaliyetlerin muhtemel etkilerini irdelenecekler ve bu irdelenmenin sonuçlarını komisyona iletceklerdir.

6. Akit Taraflar, temiz az atıklı teknolojilerin geliştirilmesi, tedarike ve işlerliğe sokulması için diğer hususların yanı sıra bu teknolojilerin değişimini kolaylaştıracak tedbirlerin alınmasını da

kapsayacak şekilde işbirliği yapacaklardır

7. Akit Taraflardan her biri bilimsel faaliyetlerden ve izlemeden sorumlu bir uzman ulusal kuruluş tayin edeceklerdir

MADDE XVI

Görevler Ve Sorumluluk

1. Akit Taraflar Karadeniz deniz çevresinin korunmasına ilişkin uluslararası yükümlülüklerini yarine getirmekten sorumludurlar.

2. Her Akit Taraf, uluslararası hukuka uygun olarak egemenliği altında bulunan ve egemen hak ve yetkilerini kullandığı alanlarda Karadeniz deniz çevresine özel yada tüzel kişiler tarafından verilen zarara ilişkin sorumluluk hakkında kural ve düzenlemeler kabul edeceklerdir

3. Akit Taraflar kendi yetkileri altındaki özel yada tüzel kişiler tarafından Karadeniz deniz çevresinin kirletilmesinden doğan zararın derhal ve yeterli düzeyde tazmin edilmesi veya başka bir çare bulunması için kendi hukuki sistemleri çerçevesinde müracaatta bulunabilmesini temin edebileceklerdir

4. Akit Taraflar, Karadeniz'in bir bütün olarak korunmasını ve Karadeniz deniz çevresinin kirletilmesine karşı en üst düzeyde caydırıcılığı sağlayabilmek için, bu kirliliğin doğurduğu zarara ait sorumluluğun tespitine, zararın irdelenmesine ve tazminine ilişkin yasa, yönetmelik ve işlemlerin hazırlanmasına ve uyumlaştırılması hususunda işbirliği yapacaklardır

MADDE XVII

Komisyon

1. İşbu Sözleşmenin amaçlarına ulaşabilmek için, Akit Taraflar bundan böyle “Komisyon” olarak adlandıracakları bir Karadeniz’in Kirliliğe karşı Korunması komisyonu oluşturacaklardır

2. Her Akit taraf komisyonunda bir temsilci tarafından temsil edilecek, bu temsilciye yedek temsilciler, danışmanlar ve uzmanlar eşlik edebileceklerdir.

3. Komisyon Başkanlığı İngiliz diline ait alfabetik sıraya uygun olarak, sırasıyla her Akit Tarafça üstlenecektir. Komisyonun ilk Başkanı Bulgaristan Cumhuriyeti Temsilcisi olacaktır. Başkan bir yıl boyunca görev yapacak ve bu süre zarfında kendi ülkesinin Temsilcisi sıfatıyla hareket edemeyecektir. Başkanlık boşaldığı takdirde, Komisyona Başkanlık eden Akit Taraf, kendi başkanlık süresi doluncaya kadarki süre zarfında görev yapacak bir halef atayacaktır

4. Komisyon her yıl en az bir kez toplanacaktır. Akit Taraflardan herhangi birinin talebi üzerine Başkan olağanüstü toplantılar düzenleyecektir

5. Komisyonun karar ve tavsiyeleri Karadeniz Devletlerinin oybirliği ile kabul edilecektir .

6. Komisyona faaliyetlerinde sürekli bir sekreteryaya yardım edecektir. Komisyon Sekreteryası'nın İcra Direktörünü ve diğer görevlileri tespit edecektir. İcra Direktörü, Komisyon tarafından belirlenecek kurallara bağlı olarak teknik kadroyu atayacaktır. Sekreteryaya Karadeniz Devletlerinin vatandaşlarından olacaktır. Komisyonun ve Sekrateryanın merkezi İstanbul'da olacaktır. Merkezin yeri Akit Taraflarca uzlaşma ile değiştirilebilecektir.

7. Komisyon, fonksiyonlarını yerine getirebilmek için kendi iç tüzüğünü kabul edecek, faaliyetlerin düzenlenmesini kararlaştıracak ve işbu sözleşme hükümlerine uygun olarak yardımcı organlar teşkil edecektir.

8. Akit Tarafların Temsilcileri, Yedek Temsilciler, Danışmanları ve uzmanları ilgili Akit Tarafın topraklarında uluslararası hukuka uygun diplomatik imtiyaz ve muafiyetlerden yararlanacaklardır.

9. Sekreteryaya görevlilerinin imtiyaz ve muafiyetleri Akit Taraflar arasında yapılacak bir anlaşmayla belirlenecektir

10. Komisyon, görevlerini yerine getirmek için gerekli hukuki sıfatlara sahip olacaktır.

11. Komisyon ev sahibi Akit Tarafla bir merkez anlaşması yapacaktır.

MADDE XVIII

Komisyonun Görevleri

Komisyon,

1. İşbu Sözleşmenin uygulanmasını sağlamaya çalışacak ve Akit Tarafları çalışmalarından haberdar edecek;

2. Sözleşmenin amaçlarına ulaşılması için gerekli tedbirlere dair tavsiyelerde bulunacak;

3. Sözleşmenin uygulanmasına ilişkin hususları ele alacak, gerektiği takdirde işbu Sözleşme ve Protokollerde Ekleri de dahil olmak üzere Sözleşme ve Protokollerde değişiklik yapılmasını önerebilecek;

4. Karadeniz deniz çevresinin kirlenmesinin önlenmesini, azaltılmasını ve kontrolünü ve kirlenmenin etkilerinin giderilmesini sağlayacak

tedbirlere ilişkin kriterler üzerinde çalışacak;

5. Akit Tarafların Karadeniz deniz çevresinin korunması için ihtiyaç duyulan ilave tedbirleri almasını sağlamaya çalışacak ve bu amaç doğrultusunda ilgili bilimsel, teknik ve istatistik verileri Akit Taraflardan toplayacak, işleyecek ve dağıtacak, ve bilimsel ve teknik araştırmaları hızlandıracak;

6. Başta bu sözleşmenin amaçlarına ulaşabilmek için yardım sağlama veya uygun görülecek programlar geliştirme hususlarında olmak üzere uzman uluslararası kuruluşlarla işbirliği yapacak;

7. Bu Sözleşmenin diğer hükümlerinde öngörülen veya Akit Taraflarca komisyona oybirliği ile verilen diğer görevleri yerine getirecektir.

MADDE XIX

Akit Tarafların Toplantıları

1. Akit Taraflar, Komisyonun önerisi üzerine toplanacaklardır. Ayrıca olağanüstü hallerde Akit Taraflardan birinin talep etmesi durumunda 10 gün içerisinde toplanacaklardır.

2. Akit Tarafların toplantılarının birincil görevi Komisyonun raporu üzerine işbu sözleşmenin ve Protokollerin uygulanmasını gözden geçirmek olacaktır.

3. İşbu sözleşmeye sonradan taraf olan Karadeniz haricindeki bir Devlet, Akit Tarafların toplantılarını gözlemci statüsüyle katılabilecektir.

MADDE XX

Sözleşme ve / veya Protokollerde

Değişikliklerin Kabulü

1. Akit Tarafların herhangi biri bu Sözleşmenin maddelerinde değişiklik yapılmasını önerebilir.
2. Bu Sözleşmenin Akit Taraflarından herhangi biri herhangi bir protokolda değişiklik yapılmasını önerebilir.
3. Bu tür bir değişiklik önerisi depozitlere tevdi edilecek ve diplomatik kanallardan tüm Akit Taraflara ve Komisyona bildirilecektir.
4. Bu Sözleşmeye ve Protokollerden herhangi birine ait değişiklikler, önerilen değişikliğin depoziter tarafından diğerlerine iletilmesini izleyen 90 gün içerisinde toplanacak olan bir Akit Taraflar Diplomatik Konferansında uzlaşmayla kabul edilecektir.
5. Değişiklikler, depoziter tüm Akit Tarafların bu değişiklikleri kabul ettiklerini belirten bildirimleri aldıktan 30 gün sonra yürürlüğe girecektir.

MADDE XXI

Ekler ve Eklere Ait Değişiklikler

1. Bu Sözleşmeye veya Protokollerden herhangi birine ait Ekler Sözleşmenin veya o protokolün mütemmim bir cüzünü oluşturacaktır.
2. Akit Taraflardan herhangi biri Komisyondaki Temsilcisi vasıtasıyla bu Sözleşmenin Eklerinde veya Protokolden herhangi birinin Eklerinde değişiklik yapılmasını önerebilecektir. Bu değişiklikler Komisyon tarafından uzlaşma esasına göre kabul edilecektir.

Depoziter, Komisyonun bu kararının Başkan tarafından kendisine iletilmesini takiben, vakit geçirmeksizin kabul edilen bu değişiklikleri tüm Akit Taraflardan bildirecekti. Bu değişiklikler, depoziter tüm Akit Taraflardan kabul belgelerini aldıktan 30 gün sonra yürürlüğe girecektir.

3. Bu Sözleşmeye ve Protokollerden herhangi birine yeni bir Ek yapılması ve kabulünde bu Maddenin 2. Fıkrasının hükümleri geçerli olacaktır.

MADDE XXII

Değişikliklerin Yürürlüğe Girdiğine Dair Bildirim

Depoziter XX ve XXI. Maddeler çerçevesinde kabul edilen değişikliklerin yürürlüğe girdiği tarihleri diplomatik kanallar yoluyla Akit Taraflara bildirecektir.

MADDE XXIII

Mali Kurallar

Akit taraflar , Komisyonun önerilerini göz önünde bulundurarak tüm mali hususlar üzerinde oybirliği esasına bağlı olarak karar alacaklardır.

MADDE XXIV

Diğer Uluslararası Anlaşmalarla İlişki

Bu Sözleşmedeki hiç bir şey, Devletlerin uluslararası hukuka bağlı olarak belirlenen karasuları üzerindeki egemenliklerini, ve uluslararası hukuka bağlı olarak münhasır ekonomik bölgeleri dahilindeki ve kıta sahanlığındaki egemen hak ve yetkilerini ve hava araçlarının uluslararası

hukuk tarafından sağlanan ve ilgili uluslararası anlaşmalarda belirtilen seyrişer hak ve özgürlüklerini hiç bir şekilde etkileyemez.

MADDE XXV

Anlaşmazlıkların Giderilmesi

Akit Taraflar, arasında bu Sözleşmenin yorumlanmasından veya uygulanmasından doğan herhangi bir sorun çıkması halinde, Taraflar anlaşmazlığın görüşmeler yoluyla ya da kendileri tarafından seçilecek diğer barışçı yollardan çözülmesini sağlamaya çalışacaklardır.

MADDE XXVI

Ek Protokollerin Kabulü

1. Ek Protokollerin kabul edilmesi amacıyla Akit Taraflar, Akit Taraflardan herhangi birinin talebi veya Komisyonun önerisi ve Akit Taraflardan tümünün onayı ile Diplomatik bir Konferansta bir araya gelebileceklerdir

2. Yeni Protokollerin imzalanması, onaylanması, kabulü, sonradan taraf olunması, yürürlüğe girmesi ve feshi bu Sözleşmenin sırasıyla XXVII., XXIX ., ve XXX . maddelerinde yer alan işlemlere uygun olarak gerçekleştirilecektir.

MADDE XXVII

Çekinceler

Bu Sözleşmeye hiç bir çekince konulamaz.

MADDE XXVIII

İmza, Resmi Onay, Kabul veya Tasvip ve Katılma

1. Bu Sözleşme Karadeniz Devletlerin imzasına açık olacaktır.
2. Bu Sözleşme, kendisini imzalayan ülkelerin resmi onay, kabul ve tasvibine tabi olacaktır.
3. Bu Sözleşme, belirtilen ülkenin tüm Akit Taraflarca davet edilmesi kaydıyla sözleşmenin amaçları ulaşılmasına ilgi duyan ve Karadeniz deniz çevresinin korunmasına ciddi bir katkı sağlayan herhangi bir Karadeniz harici ülkenin sonradan katılmasına açıktır. Katılmaya kabule dair devletle ilgili işlemler depoziter tarafında yürütülecektir.
4. Resmi onay kabul ve tasvip ve Katılmaya ilişkin belgeler depoziter tarafından saklanacaktır. Bu Sözleşmenin depoziteri Romanya Hükümeti olacaktır.

MADDE XXIX

Yürürlüğe Girme

Bu Sözleşmede resmi onay, kabul veya tasvibe ait dördüncü belgenin depoziter tarafından alınmasından 60 gün sonra yürürlüğe girecektir .

Bu Sözleşmeye sonradan katılmak isteyen bir Devlet için Sözleşme katılma belgesinin depoziter tarafından alınmasından 60 gün sonra yürürlüğe girecektir .

MADDE XXX

Çekilme

Bu Sözleşmenin yürürlüğe giriş tarihinin üzerinden beş yıl geçtikten

sonra, Akit Taraflardan herhangi biri depozitere yapacağı yazılı bildirimle bu Sözleşmeden çekilebilir. Çekilme, depoziterin çekilmeden haberdar edildiği yılı izleyen yılın Aralık ayının otuzbirinci günü geçerli olur .

Bin dokuzyüz doksan iki yılının Nisan ayının yirmibirinci günü Bükreş'te İngilizce olarak hazırlanmıştır.

Bulgaristan Cumhuriyeti adına.....

Gürcistan Cumhuriyeti adına.....

Romanya adına.....

Rusya Federasyonu adına.....

Türkiye Cumhuriyeti adına.....

Ukrayna adına.....

KAYNAKÇA

1994 Annual Report: Programme Coordination Unit GEF Black Sea Environmental Programme İstanbul, Turkey.

1995 Annual Report: Programme Coordination Unit GEF Black Sea Environmental Programme İstanbul, Turkey.

AKINCI, Müslüm: Oluşum ve Yapılanma Sürecinde Türk Çevre Hukuku, Kocaeli 1996.

Avrasya Çevre Konferansı (26-28 Ekim 1994), TÇVY, Ankara 1995.

Basın ve Çevre, Çevre Bakanlığı yay., Yeşil Seri 2, Ankara 1994.

Bondar, Constantin; Ciobota, Octavian; Romanya Ekoloji Vakfı "Romanya Kıyı Bölgesindeki Karadeniz ve Tuna Delta'sının Hidrolojik Çevresinin Durumu Hakkında Rapor", Ekim 1994 Avrasya Çevre Konferansı, TÇV yay., Ankara 1995.

Çevre Bakanlığı Mevzuatı, Cilt 1, 2, 3, Ankara 1995.

Çevre Kirliliğini Önlemede Basına Düşen Görevler Nelerdir?, İstanbul Ticaret Odası. İstanbul 1995.

Çevre Notları, Çevre Bakanlığı, Ankara 1995.

Çevre Terimleri Sözlüğü, haz., Yıldırım, Ferzan Bayramoğlu, IULA Çevre Kitapları Serisi, İst. 1995.

Çevre ve Çevre Bakanlığı, Yeşil Seri 1, Ankara 1993.

Demircan, Sunay; "Karadeniz'in Kurtarılması için Uluslararası Girişimler ve Gönüllü Örgütlerin Rolü", Karadeniz'in Kirlenmesi ve Korunması Kongresi Bildiriler, Kırsal Çevre ve Ormancılık Sorunları Araştırma Derneği Yayını, 1995 Trabzon.

Enviromental Non-Governmental Organisations in: Bulgaria, Georgia, Romania, Russia, Turkey, Ukraine, compiled and edited by Liviu MATENCO and Bogdan PARANICI, Bucharest, ROMANIA, 1996.

Giritli, Suna: Çevre Sorunları, İstanbul 1993.

Giritli, Suna: Günümüzde Çevre Sorunları, İstanbul 1995.

Giritli, Suna: Günümüzde Çevre, İstanbul 1991.

Goyet, Sylvie: "Karadeniz'in Korunması", Karadeniz Çevre Konferansı, 28-30 Haziran 1995, TÇV yay., Kasım 1995.

Gümrük Birliği Karadeniz Ekonomik İşbirliği Bölgesi ve Doğu Karadeniz Ekonomisi: Editör Tokgöz, Erdinç, Ankara 1997.

Kaboğlu, İbrahim Ö.: "Convention Sur la Protection de la Mer Noire Contre la Pollution", Institution des Conventions de Droit Internotionnal de l'Environnement (ortak araştırma çalışması), CRIDEUA (Centre de Recherches Internationales de Droit de l' Environnement, de l'Wrbanisme et de l'Anéna Pement), Fransa (Basıda).

Kaboğlu, İbrahim Ö.: Çevre Hakkı, 3. Bası, Ankara 1996.

Karadeniz Çevre Konferansı (28-30 Haziran 1995), TÇVY, Ankara 1995.

Keating, Micheal: "Yeryüzü Zirvesinde Değişimin Gündemi", Ortak Geleceğimiz Merkezi, Cenevre, İsviçre, 1993.

Mater, Barış: "Rio Sonrası Gelişmeler ve Karadeniz'de Çevre Sorunları", Orta Asya ve Karadeniz Çevre Konferansı, 20-23 Ekim 1993, TÇV yay, 1994.

Mee, Laurance: "Karadeniz Çevre Konferansı", Karadeniz Çevre Programı : Kurumsal Ağ, TÇV yay., 1995.

Offical Documants on the Protection of the Black Sea, Programme Coordination Unit GEF Black Sea Environmebtal Programme İstanbul, Turkey, İstanbul 1994.

Orta Asya ve Karadeniz Çevre Konferansı (20-23 Ekim 1993), TÇVY, Ankara 1994.

Pazarıcı, Hüseyin: “**Convergences Méditerranéennes Actes du Colloque**”
Revue de L’indemer, Institut du Droit Economique de la Mer, Monaco 1995.

PAZARCI, Hüseyin: Uluslararası Hukuk Dersleri II. Kitap, 4. Baskı, Ankara 1996.

Proceedings of the First International Symposium on the Marine Mammals of the Black Sea(27-30 June 1994 İstanbul): ed. Öztürk, Bayram, İstanbul 1996.

Regulations Related to the Turkish Environment Law: Trans. Ginger Taylor-Saçlıoğlu, Ankara 1990.

RYABININ, A. I.; “Modern Hydrochemical regime and dynamics of the pollution of the Black Sea, including hydrogen sulphide zone” Proceedings of the Black Sea Symposium Ecological Problems and Economical Prospects, Karadeniz Eğ., Kül., ve Çev. Kor. Vak. Yay., İst. 1994.

Saving the Black Sea: Official newsletter of the Global Environment Facility Black Sea Environmental Programme, Issue1, 2, 3...

TUTAR, Hilmi: 200 Soruda Çevre, Çevre Bakanlığı, Ankara 1995.

TÜTÜNCÜ, Nur Ayşe; “Gemi Kaynaklı Kirlenmenin Önlenmesi, azaltılması ve Kontrol Altına Alınmasında Devletin Yetkisi”, İÜHF Eğ. Öğr. ve Yrd. Vakfi yay., İstanbul 1996.

YAVUZ, Hülya: “Karadeniz’de Çevrenin Korunması ve Yönetimi”, Çevre ve İnsan, Çevre Bakanlığı Yayın Organı, yıl 6, sayı 19, Şubat 1995.

Yerel Yönetim ve Çevre: haz. Ünlü, Halil, IULA Çevre Kitapları Serisi, 2. Bası, İstanbul 1995.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM BAKANLIĞI
DOKÜMANTASYON BİRİMİ